

**DE WIJNBOER VAN
ST. VICTOR** DOOR
J. DE ZEEUW, J.G.
NV W. D. MEINEMA, DELFT

DE WIJNBOER VAN ST. VICTOR

EEN VERHAAL UIT HET LEVEN VAN CALVIJN

DOOR

P. DE ZEEUW JGZN

GEÏLLUSTREERD DOOR J. H. ISINGS

Tweede druk

NAAMLOZE VENNOOTSCHAP W. D. MEINEMA - DELFT

HOOFDSTUK I

De kluizenaar van Livry

Op een mooie Juni-morgen had Pierre Cavier een zeldzaam buitenkansje.

Hij had gedacht, dat hij weer naar de wijngaard zou moeten, om ranken op te binden. Daar was het nu de tijd voor en hij had het dan ook al dagen lang voor z'n vader gedaan. Vader zei, dat dit net een werkje was voor Pierre. Hij met z'n dunne vingers, die nog maar twaalf jaar oud waren, kon de ranken veel beter beet houden dan vader Jean, wiens vingers door het vele werken al tamelijk stram begonnen te worden.

Jean Cavier was een wijnboer, hij woonde in St. Victor, een voorstad van Parijs, en verdiende met zijn wijngaard een goed stuk brood voor vrouw en kinderen.

Pierre was de oudste, en daaronder waren nog 'n meisje en een paar jongens.

In plaats dat Pierre nu op deze zomermorgen weer ranken op moest binden, mocht hij met vader mee naar Parijs.

Dat was nu niet zo'n grote reis, maar voor Pierre was het toch een zeldzaam uitstapje. Nog maar een paar keren was hij in die grote stad geweest, en graag wilde hij er nog eens heen. Daar in Parijs was het zo mooi. Grote huizen en kerken, winkels en dan die mooie bruggen over de Seine. Nee, hij had een echt buitenkansje.

Na het ontbijt stapten vader en zoon er op uit. Moeder Madeleine riep hun nog na, terwijl ze in de deur stond: „Voorzichtig zijn, hoor Pierre, en bij vader blijven.”

'n Zwaai met z'n arm was het antwoord.

Jean Cavier moest bij een wijnhandelaar zijn, die jaarlijks een flinke hoeveelheid wijn van hem betrok. Hij was gewoon reeds in de voorzomer z'n klanten te bezoeken en de bestellingen op te nemen.

„Er moet orde op zaken zijn,” zeide hij altijd, „dat leert de Heilige Schrift ons duidelijk.”

Twee jaar geleden ¹⁾ was er een Franse vertaling van het Nieuwe Testament verschenen. Daarvoor had meneer Le Fèvre gezorgd en Jean Cavier had net zolang gespaard, tot hij zo'n boek kon kopen. Nu las hij er alle dagen zijn gezin uit voor.

Toen ze Parijs bereikt hadden, begon voor Pierre de pret. Hij kwam ogen te kort en hij hield niet op met allerlei dingen aan z'n vader te vragen.

Maar toen ze bij de Notre-Dame kwamen, moest Jean even stil staan, of hij wilde of niet. Die prachtige kerk moest Pierre eens goed opnemen.

Bij de wijnhandelaar liepen de zaken uitstekend. De beide mannen zaten een tijdlang te praten over de stand van de druiven, maakten allerlei berekeningen over de prijzen, waarvan Pierre niet te veel begreep, maar het slot was, dat Jean een mooie bestelling meekreeg. Dat schoot op. Nog een paar orders en de hele oogst was aan de man gebracht.

„Kom Pierre, nu gaan we weer,” zei Jean en welgemeed werd de terugreis aanvaard.

„Denk er om, we moeten nog bij Milon aanlopen in de Rue St. Honoré. Die heeft m'n laarzen al veertien dagen in reparatie; en nu ik toch in de stad ben, moeten we ze maar even halen, hij zal er nu wel mee klaar zijn.”

Plotseling bleef Jean Cavier stilstaan.

„De klokken beginnen te luiden,” zei Pierre.

„Dat zijn de klokken van de Notre-Dame, we zijn er hier vlak bij.”

¹⁾ 1523.

„Prachtig, vader, vindt u niet?”

„Ja, ja zeker, ze zijn mooi,” antwoordde de wijnboer in gedachten. „Maar ik vrees, dat de reden waarom de klokken luiden niet zo mooi is; wacht, ik zal eens even informeren.”

Hij liep een paar huizen verder een winkel binnen en kwam een ogenblik later met een somber gezicht terug. De jongen wachtte ondertussen onder de luifel.

„Pierre,” zei hij, „ik zal je even de richting wijzen naar de Rue St. Honoré, dan ga jij maar vast naar Milon; ik kom je zo straks wel halen. Bartho zal wel een deuntje voor je op z'n viool spelen, dat kan hij zo mooi.”

't Stond Pierre maar half aan, dat hij nu opeens van z'n vader gescheiden zou worden. „Wat is er te doen, vader?” vroeg hij.

„Ik moet even op het plein van de Notre-Dame zijn, Pierre, over een half uur ben ik ook bij Milon. Vraag maar of m'n laarzen klaar zijn.”

Pierre vroeg niet verder. Hij begreep wel, dat vader niet wilde zeggen wat hem naar het plein van de Notre-Dame dreef, maar dat 't een ernstige reden was, geloofde Pierre vast; dat was aan vaders gezicht duidelijk te zien geweest.

„Kijk Pierre, deze straat loop je uit, dan sla je links om en dan de tweede straat rechts, dat is de Rue St. Honoré. Kun je 't nu vinden? Er hangt een kaplaars uit!”

„Ja vader, ik weet 't al.” En vlug liep de jongen in de aangeduide richting.

Jean Cavier keerde nu onmiddellijk op z'n schreden terug en had spoedig het plein van de Notre-Dame bereikt. 't Zag er zwart van de mensen. En nog maar aldoor luidde de grote klok van de Kathedraal.

„Ruimte!” werd er opeens geroepen.

De schare week uiteen.

Daar kwam een afdeling soldaten aan en voor hen uit liep, de beide handen geboeid, Jean Guibert, de kluizenaar van Livry.

„Dáár is de ketter! Kijk, daar komt hij! Och heden, ze hebben hem tot op z'n hemd uitgekleet!” werd er geroepen.

Jean Guilbert zag er bleek en vermagerd uit; maanden lang had hij in de kerker vertoefd en z'n proces had eveneens maanden geduurd. Maar uit dat bleke gelaat keken twee ogen, waaruit vastberadenheid en moed spraken.

Kalm schreed hij naar de brandstapel, die vóór de kerk gereed gemaakt was.

Weldra stond hij er op, vast gebonden aan een paal. „Daar staat de ketter,” zei een ruwe smid, die juist voor Jean Cavier stond, tot z'n buurman, „ze hebben hem toch eindelijk op de mutsaard.”

„Wat is 't voor een man?” hoorde Jean vragen.

„'n Kluizenaar, die in 't bos van Livry verblijf hield. De vrome man trok er op uit, om in de dorpen van de omtrek aalmoezen te vragen, maar jawel, dat was 't eieren eten niet. Hij deelde ketterse geschriften uit, en als hij z'n kans schoon zag, hield hij ketterse toespraken.”

Er werd een trom geroerd.

Dadelijk werd het stil.

'n Monnik klom op 'n stellage en deelde aan de menigte mee, dat er deze dag tot Gods eer en tot heil der kerk een gevaarlijke ketter zou worden verbrand. Men ging hem nu tot z'n straf overgeven aan de hel.

Onder al de beschuldigingen, die hem naar het hoofd werden geslingerd, bleef Jean Guibert kalm en gelaten. Soms zag men een glimlach op zijn gelaat.

Toen de monnik uitgesproken was, werd het hout van de brandstapel ontstoken en weldra kringelden de vlammen naar omhoog.

„Verschrikkelijk toch!” zeide iemand, die naast Jean Cavier stond. „’n Ontzettend toneel, maar waarom handelt die man ook tegen de voorschriften der kerk?”

De wijnboer keek de spreker aan.

’t Was een lange, magere jongeman, die naast hem stond. Hij had een bleek gezicht, doch heldere, doordringende, bruine ogen.

„Hij is het tweede kind van God reeds, dat men op die wijze het leven beneemt, jongeman,” zei de wijnboer ernstig.

„De tweede ketter, bedoelt u. Wie was de eerste?”

„De eerste was Jacques Pauvin, hij is een paar maanden geleden verbrand op de Place de Gréve, wist u het niet?”

„Nee,” zei de jongeman, „ik had het niet gehoord, ik heb het te druk met m’n studie, maar vandaag kwam ik juist hierheen en zodoende ben ik toeschouwer van dit onverkwikkelijk toneel.”

„U is geen Parijzenaar, dat hoor ik wel!”

„Hoe dat zo?”

„Wel ik hoor het aan uw spraak. Biecht eens op, kom je niet uit Picardië, jongeman?”

„Dat heb je goed geraden; ik ben in Noyon geboren en nu studeer ik hier.”

„Mag ik je naam weten?” vroeg de wijnboer.

„Welzeker, maar die naam betekent niet veel, ik heet Johannes Calvijn.”

„Zo, zo, nooit van gehoord, maar in ieder geval, jongeman, je sprak van een ketter, maar ik zeg je, dat de kluizenaar van Livry geen ketter is, maar een rechtschapen Christen en ik dank God, dat Hij hem de moed heeft gegeven, om de kracht van het vuur te weerstaan.”

Ze waren samen opgelopen, de wijnboer en de jonge student, doch nu stonden ze stil, want Calvijn moest een andere kant uit dan Jean Cavier.

„Ken je het Nieuwe Testament van Le Fèvre, jongeman?”

„Ken je het Nieuwe-Testament van Le Fèvre, jongeman?” vroeg de wijnboer.

„Ik bezit het.”

„Nu, lees er dan maar veel in, dan zul je bemerken, dat de kluizenaar geen ketter is en dat onze koning Frans I niet het recht heeft om zijn onderdanen te laten verbranden, omdat zij God dienen op een andere wijze dan Zijne Majesteit. Nu ik groet je, vaarwel.”

De bleke jongeman staaarde de wijnboer nog enige ogenblikken hoofdschuddend na.

„Die durft,” mompelde hij.

Dan vervolgde hij z'n weg.

Pierre stond al vol ongeduld onder de luifel van Milon's huis naar z'n vader uit te kijken, toen deze de Rue St. Honoré kwam instappen. „U is langer dan een half uur weggebleven, vader,” zei hij. „De laarzen zijn al lang klaar en Bartho wou geen liedjes meer spelen. Hij zei: „ik moet m'n brood verdienen met schoenen maken, hoor, kleine wijnboer.”

Jean wipte even het pothuis binnen om aan vader Milon de laarzen te betalen; daarop sloeg hij met Pierre vlug de richting in naar St. Victor, waar moeder Madeleine reeds lang zat te wachten met de middagpot.

„Ik heb de kinderen maar vast vooruit laten eten,” zei ze. „Ze werden lastig van de honger; man, man, wat ben je lang weggebleven! Kreeg je geen honger, Pierre?”

„Nou moeder, of ik honger heb,” en dat bleek wel ook, want toen vader hardop gebeden had, viel Pierre als een wolf op z'n schotel aan.

HOOFDSTUK II

De ongelukkige Bartho

Toen Pierre, druk babbelend met z'n vader, naar St. Victor was teruggewandeld, had hij het vooral gehad over Bartho, de zoon van de schoenmaker.

„Die jongen is lam, vader, wist u dat?”

„Ja zeker, dat is hij al lang.”

„Is hij zo geboren?” vroeg Pierre weer.

„Nee, dat is later gebeurd, ik zal het wel eens vertellen, maar nu niet.”

Het hoofd van Jean Cavier was nog te veel vervuld met het toneel van de Notre-Dame, dan dat hij Pierre nu het verhaal van Bartho Milon kon doen. 's Middags was het natuurlijk weer ranken binden geweest en daardoor vergat Pierre de kreupele.

Maar een hele tijd later schoot hem de ongelukkige schoenmaker weer te binnen en 's avonds vroeg hij er z'n vader naar.

„Ja, dat is waar, Pierre, die geschiedenis moet ik je nog vertellen.

Er is een tijd geweest, dat Bartholomeüs Milon even sterk en vlug was als jij, misschien nog wel sterker. Maar hij paste slecht op, hij werkte niet voor z'n vader, maar zwierf langs de straat met z'n makkers en haalde allerlei slechte streken uit. De oude Milon had veel verdriet van z'n jongen, dat kan je denken.

Op 'n keer, toen hij weer met z'n vrienden aan de gang was, klom hij op zijn buurmans huis en hoe 't nu precies kwam, wist hij later zelf niet, maar opeens viel hij er af. Hij gilte het uit van de pijn en van schrik

vluchtten al z'n kameraden weg. Meer dood dan levend droeg z'n vader hem in huis.

Dat is toen wat geweest.

Weet je nog, vrouw, wij zijn er toen een paar dagen later geweest, maar we dachten niet anders of hij zou sterven."

„Ja, de jongen was er slecht aan toe, maar al die narigheid zou ik maar niet aan Pierre vertellen, Jean."

„Hè toe, vader, ik vind 't juist zo mooi."

„'t Is wel goed, dat hij die geschiedenis hoort, vrouw, dan kan hij meteen zien, hoe 't kwaad z'n meester straft.

Nu, maar ik ga verder met m'n verhaal. Lang heeft de jongen tussen leven en dood gezweefd en toen hij eindelijk begon te beteren, bleek het, dat hij voor z'n leven ongelukkig was. Z'n benen waren lam geworden en z'n rug was helemaal krom gegroeid; hij zag er vreselijk uit."

„Net als nu nog?" vroeg Pierre.

„Ja precies zo, dat is nooit weer goed gekomen. Maar wat erger is, hij was nog dezelfde spotter gebleven. Bartho heeft een goed verstand en nu was hij boos op God en alle mensen, omdat hij zo ongelukkig was geworden.

Wat z'n vader ook tegen hem zei, 't hielp niets. Hij spotte overal mee, verluierde zijn tijd en was iedereen tot last.

Op zekere dag zat hij weer in 'n hoekje gedoken onder de luifel van de winkel. Daar zat hij vaak en hij vond er dan z'n vermaak in om de voorbijgangers na te roepen en uit te schelden.

Daar kwam een jongeman voorbij, van wie Bartho wist, dat hij Lutheraan was.

Naar hartelust begon hij nu te schelden: „Lutheraan! Ketter! Wanneer gaan ze voor jou een vuurtje stoken?"

Plotseling hield hij op met schelden, want de jonge-

„Weet je niet, dat God je lichaam zo ongelukkig heeft gemaakt, om je ziel te redden?“

man, inplaats van door te lopen, kwam regelrecht op Bartho af.

„Arme jongen,“ zei hij. „Waarom bespot jij de voorbijgangers? Weet je niet, dat God je lichaam zo ongelukkig heeft gemaakt, om je ziel te redden?“

Bartho keek de vreemdeling verdwaasd aan. Zo iets had hij nog nooit gehoord.

„Hier,“ zei de vreemde, terwijl hij hem een boek gaf, „neem dit boekje eens en lees er in; over een paar dagen kom ik eens vragen hoe je 't vindt.“

En weg stapte de man.

't Duurde wel een week eer de vreemdeling de schoenmakerij van Milon binnenstapte.

„Waar is je zoon?” vroeg hij aan de oude Milon, die bezig was een schoen te verzolen.

„In de achterkamer! Is u soms degene, die Bartho dat Nieuwe Testament heeft gegeven?”

„Ja, dat ben ik.”

„O meneer,” zei de oude man, „dan moet ik je hartelijk dank zeggen. Bartho is een andere jongen geworden. Uit nieuwsgierigheid is hij begonnen te lezen en nu heeft hij 't boek al twee maal uit. Aan z'n moeder en mij heeft hij al hele stukken voorgelezen en met ieder, die bij hem komt, spreekt hij erover.”

De Lutheraan ging de achterkamer binnen en daar werd hij door Bartho met gejuich begroet.

„Nu weet ik, waarom God mij zo ongelukkig heeft doen worden. Juist zoals u zeide, om m'n ziel te redden.”

En dat het menens was met Bartho is wel gebleken, want nog steeds spreekt hij over het boek en over de Heiland, die hij daaruit heeft leren kennen. Zoveel als hij kan helpt hij z'n vader met schoenen maken en de overige tijd gebruikt hij om in het Nieuwe Testament te lezen.”

„Heeft hij er een zoals wij?” vroeg Pierre.

„Ja precies zo, ook het Nieuwe Testament van Le Fèvre. Het Oude is er nog niet, meneer Le Fèvre zal er wel aan werken, maar 't valt niet mee om zo'n boek te vertalen.”

„Waar komen die boeken toch vandaan, vader?”

„Ja wie ze eigenlijk drukt weet ik niet precies, dat wordt geheim gehouden, maar m'n vriend Stefanus de la Forge laat er veel drukken. Toen we in Parijs waren, heb ik je nog z'n winkel gewezen, Pierre; weet je niet meer, in de Rue St. Denis?”

„O ja, dat huis, waar die Pelikaan uithangt?”

„Precies, daar woont ie. Hij heeft 'n beste zaak en hij is rijk, maar hij gebruikt z'n geld niet voor zichzelf alleen. Hij heeft al heel wat Nieuwe Testamenten onder de mensen gebracht.”

„Dat is toch gevaarlijk, is 't niet, vader?”

„Ja, jongen, dat kan hem z'n hoofd kosten, maar daarvoor is hij niet bang. Kom, zoek onze Bijbel maar eens op, dan lees ik en dan gaan we naar bed. Kijk eens, moeder zit waarlijk al te knikkebollen.”

HOOFDSTUK III

Wie was die bleke jongeling?

Na de terechtstelling van Pauvin en later van de kluisenaar van Livry bleef het een hele tijd rustig. 't Scheen wel alsof de koning van zijn voornemen, om de Protestanten uit te roeien, afzag. Dit was slechts schijn.

Er was een geheel andere reden.

Koning Frans I van Frankrijk was in oorlog met keizer Karel V en nu had hij er natuurlijk groot belang bij, dat het in z'n land rustig was. Vandaar dat de vervolging werd gestaakt. Aan het eind van 1526 werd Berquin, die om z'n geloof gevangen zat, zelfs uit de gevangenis ontslagen. Kwam het misschien, omdat de koning zelf met de gevangenis had kennis gemaakt en nu wist, wat het betekende om 'n gevangene te zijn?

In de slag bij Pavia immers was Frans door Karel V gevangen genomen, en nu zal hij wel niet in een somber hok opgesloten zijn geweest, doch hij had toch eens kunnen voelen hoe prettig het is om in de gevangenis te zitten. Zo gingen er enkele jaren rustig voorbij, doch in 1529 begon de koning al weer z'n draai te nemen en nog in datzelfde jaar kwam Berquin toch op de brandstapel.

Ondertussen had de ketterij zich over verschillende landen uitgebreid. Het Nieuwe Testament van Le Fèvre werd bij tientallen verspreid en onze koopman uit „De Pelikaan” prees zich gelukkig, dat er zoveel Bijbels onder de mensen kwamen.

Op zekere dag kwam Pierre van de reis thuis. Hij was een flinke jongen geworden, die z'n vader trouw hielp in de wijngaard. Nu was hij naar Angoulême

geweest, waar z'n oom Armand Cavier een grote wijngaard bezat. Oom verbouwde er ook bindteen, en omdat Jean er om verlegen was, moest Pierre naar Angoulême om een paar schijven bindteen te halen. 't Waren lange, dunne twijgen, waarmee de wingerd aan de stokken werd gebonden.

Moeder Madeleine was blij, toen ze haar jongen weer gezond en wel het huis zag binnenstappen. De schijven had hij in de schuur gezet en nu deed hij zich gauw te goed aan brood met koud schapenvlees.

„Had oom Armand nog wat bijzonders te vertellen, Pierre?” vroeg z'n vader toen hij binnenkwam.

„Jawel, vader, oom wilde graag vijf Nieuwe Testamenten hebben; er zijn verschillende mensen, die hem er om gevraagd hebben.”

„Prachtig, prachtig, dus te Angoulême beginnen de ogen der mensen toch ook open te gaan. Dat is heerlijk, moeder.”

„Ja dat is 't net, Jean; nu ga je zeker gauw naar De la Forge, om de Bijbels te halen?”

„Nee, dat kan nog wel even wachten. We hebben toch spoedig bijeenkomst en ik denk, dat het de beurt is van Stefanus om de broeders en zusters te ontvangen. Dan kan ik de Bijbels meteen meenemen.”

„Is dat niet gevaarlijk, man?”

„Welnee, moeder, 'n wijnboer weet zich altijd te redden. Ik neem 'n mand met materialen mee en daarin vinden de Bijbels een veilige schuilplaats.”

Jean Cavier had gelijk gehad.

Enkele dagen later reeds zeide z'n vrouw, toen hij 's avonds moegewerkt met Pierre uit de wijngaard kwam: „De messenmaker is er ook geweest, vader. 't Is net, zoals je gedacht hebt, overmorgenavond bij Stefanus de la Forge aan huis.”

De messenmaker was Jean Caval. Hij behoorde ook tot de kleine gemeente van Gereformeerden, die in

Parijs bezig was te ontstaan. Door zijn beroep was hij de meest geschikte man, om bij de broeders en zusters de vergaderingen te gaan aankondigen. Hij kwam toch overal en het had niets verdachts, wanneer Jean, de messenmaker, aan verschillende deuren aanklopte. Natuurlijk zorgde hij er steeds voor voldoende messen bij zich te hebben.

Toch was Jean iemand met een zwak karakter en de schrandere wijnboer had al vaker de opmerking gemaakt, dat Jean, de messenmaker, hen de een of andere tijd nog wel eens in moeilijkheden zou kunnen brengen.

De anderen wilden daarvan echter niets horen; zij meenden, dat Cavier op dat punt veel te zwaartillend was.

De samenkomst in „De Pelikaan” verliep heel goed. Gelukkig werd men niet gestoord en na afloop vertrokken de broeders één voor één weer naar hun woningen. Sommigen verlieten door de voordeur, anderen door de achterdeur het huis. Men moest overal om denken.

Moeder Madeleine was met Pierre naar huis gewandeld, maar Jean bleef nog wat praten met Stefanus. Hij moest immers z'n vijf Bijbels nog meenemen.

De beide vrienden zaten te praten over de toestand van 't land, over koning Frans, over de vervolging, die gelukkig de laatste tijd niet zo hevig meer was, en over de bloei der gemeente. Al babbelend kwam het gesprek ook op de kluzenaar van Livry, die enige jaren geleden verbrand was, en toen herinnerde de wijnboer zich de bleke jongeman weer, met wie hij toen een gesprek had gevoerd.

„Ik had je dat al zo vaak willen vragen, Stefanus, wie kan toch die bleke jongeman geweest zijn? Hij zei me, dat hij Johannes Calvijn heette en in Parijs studeerde. Maar ik heb hem nooit weer gezien. 't Leek me wel een ernstig jongmens.”

De la Forge begon eens te lachen.

„Zo, ken je mijn vriend Calvijn ook?”

„Je vriend? Ken je hem dan?”

„Welzeker, kerel, net zo goed als ik jou ken.”

„Hij is in Noyon geboren, zei hij; ik had trouwens aan z'n spraak gehoord, dat hij uit Picardië kwam. Maar meer ben ik niet van hem te weten gekomen. Nu ineens schiet hij me weer te binnen. Behoort hij ook niet tot de onzen?”

„Nog niet, maar zo heel lang zal het niet meer duren.”

„Weet je wat van hem? Ik ben werkelijk nieuwsgierig eens wat meer over hem te horen, ik vond het destijds reeds een innemende jongeman.”

„Dat is hij ook werkelijk, en knap dat hij is, nee, daar is geen voorbeeld van. Op z'n veertiende jaar was hij hier al als student in Parijs. Op z'n achttiende jaar was hij al kanunnik. Door voorspraak natuurlijk, dat begrijp je.”

„Ja, ja, dat zal wel, maar hij had er dan toch ook de bekwaamheid voor, anders gaat dat zo maar niet.”

„Nee, dat spreekt. Later werd hij pastoor te Pont l'Evêque en daar hij almaar doorstudeerde, kon dat op den duur 'n knappe baas worden, dat begrijp je. Misschien was hij nog wel paus geworden.”

De la Forge moest zelf lachen om het idee, dat hij daar opeens kreeg.

„Paus zou hij zeker nooit geworden zijn, Cavier, want iemand met het verstand van Calvijn heeft al genoeg van de geestelijke stand, als hij nog maar pastoor is.”

„Moet je horen, hoe het hem meeliep. Z'n vader, 'n hele beste man, evenals z'n moeder, Jeanne Frank heette ze geloof ik, nu maar goed, z'n vader had zich nu eenmaal in z'n hoofd gezet, dat Johannes wat groots moest worden, en daarom veranderde hij plotseling van

gedachte en zei, dat Jan, zoals ze hem ook wel noemen, z'n theologische studiën maar moest laten varen en in de rechten gaan studeren."

„Wel nu nog mooier," lachte de wijnboer. „En vond Johannes dat goed?"

„O, uitstekend. Hij was, zoals ik je zeide, reeds pastoor, maar hij had al zoveel van de geestelijke heren gezien, dat hij er niet naar verlangde om heel z'n leven met hen op te trekken."

„Dat ging dus nog al makkelijk?"

„Welzeker, Calvijn vertrok naar Orleans en ging daar in de rechten studeren; z'n kerkelijke inkomsten mocht hij behouden.

Daar in Orleans heeft hij geweldig hard gestudeerd, veel te hard eigenlijk. Hij sliep soms maar een paar uur op 'n nacht en overdag gunde hij zich geen tijd om te eten."

„En hij was toch al zo mager," merkte de wijnboer op, die zich de bleke jongeman nog heel goed voor de geest kon halen.

„Ja, dat was hij zeker, vel over been."

„Nu, een paar jaar geleden is z'n vader gestorven. Hij heeft toen voor de kerkelijke inkomsten bedankt, omdat hij niet langer profiteren wilde van een kerk, die zo bedorven was, en toen is hij naar Parijs gekomen, om omgang met geleerde mannen te zoeken."

„Het verbranden van de kluizenaar heeft hem toen sterk aangegrepen, denk ik," zei Cavier.

„Ja, heel sterk; hij is er over gaan nadenken en langzamerhand komt hij tot andere gedachten."

„Zou je heus denken, dat hij één der onzen wordt?"

„Daar twijfel ik niet aan. Wie weet komt hij spoedig op onze samenkomsten en dan hebben we meteen een leraar, zoals weinig gemeenten zullen hebben."

„Ik hoop hartelijk, dat het nog eens zo ver zal komen, maar nu slaat me daar de klok van de Notre-

Dame al twaalf uur, geloof ik. Stefanus, ik moet gauw naar huis.”

De Bijbels werden in de korf gepakt en welgemoed stapte Jean door de nachtelijke straten van Parijs naar St. Victor, waar hij z'n vrouw in grote ongerustheid aantrof.

HOOFDSTUK IV

Verboden samenkomst

„Pierre, je moet me helpen, jongen, anders kom ik niet klaar,” zei moeder Madeleine op 'n Novembermiddag in 1533 tot haar zoon.

„De dagen zijn zo kort en als 't donker is, moet de kamer gereed zijn. Vooral vanavond zullen er zeker veel broeders en zusters komen, ze zijn natuurlijk allen nieuwsgierig om Calvijn te horen.”

„Ik heb er Jean Caval nog naar gevraagd, hij had een hele lijst van mensen, die hij moest waarschuwen, en bijna allen hadden gezegd, dat ze zouden komen.”

„Dat dacht ik wel, vader zei het ook al. Kom, geef eens even die plank aan; juist, nu kunnen er hier zeker wel vijf zitten. En dan moet jij die tuitlampen met olie vullen, Pierre.”

„Goed, moeder, ik zal er voor zorgen.”

Nauwelijks was de duisternis gevallen of de eerste gasten verschenen reeds.

Daar het verdacht was om allen ongeveer tegelijk bij het huis van de wijnboer aan te komen, kwamen ze de een ná de ander, maar daardoor duurde het heel lang eer de vergadering voltallig was.

Ha, daar was de eerste meneer: Nicolaas Valeton, de ontvanger. Die was bijna altijd het eerst. Hij was een heel voorzichtig man, die wel van harte de Hervorming was toegedaan, doch er zorgvuldig voor waakte dat hij niet verdacht werd. Thuis had hij een kist vol boeken, van Luther en andere Hervormers, die hij vlijtig bestudeerde. Hij kon zich die weelde veroorloven, omdat hij een tamelijk bemiddeld man was.

Even later kwam de lakenkoopman Johannes du

..... nam hij het Nieuwe Testament van Le Fèvre en las voor Hebreë'n 11.

Bourg binnen. Hij woonde dicht bij Milon, de schoenmaker, en deelde mee, dat Bartho deze avond niet zou komen. St. Victor lag te ver weg voor de ongelukkige man. Als er in de buurt bijeenkomst was, dan liet Bartho zich er nog wel eens heen dragen, doch de afstand naar het huis van de wijnboer was te ver.

Langzamerhand werd nu de ruime kamer van Jean Cavier met gasten gevuld.

De wijnboer zelf had het druk met al z'n gasten te verwelkomen.

„Zou Calvin niet komen?” werd hem gevraagd.
„'t Is al zo laat.”

„Heb maar geen zorg, Calvijn komt beslist, hij zal wel meekomen met Stefanus. Die twee zijn nogal dikke vrienden. Maar hij zit natuurlijk tot het laatste minuutje te studeren.”

Eindelijk, ja daar kwam de lang verwachte. En de wijnboer had gelijk: hij was in gezelschap van Stefanus de la Forge, de koopman uit „De Pelikaan”.

Calvijn groette de aanwezigen vriendelijk. Velen van hen kende hij persoonlijk, anderen van horen zeggen.

’t Was deze avond voor het eerst, dat hij een samenkomst zou leiden in het huis van de wijnboer.

Nadat hij had gebeden, nam hij het Nieuwe Testament van Le Fèvre en las voor Hebreëñ 11. En plechtig klonk z’n stem toen hij de laatste verzen van dat hoofdstuk las:

„En anderen hebben bespottingen en geselen geleden, en ook banden en gevangenis; zijn gestenigd geworden, in stukken gezaagd, verzocht, door het zwaard ter dood gebracht, hebben gewandeld in schaapsvellen en in geitenvellen, verlaten, verdrukt, kwalijk behandeld zijnde.

(Welker de wereld niet waardig was), hebben in woestijnen gedood en op bergen en in spelonken en in de holen der aarde.

En deze allen, hebbende door het geloof getuigenis gehad, hebben de belofte niet verkregen; alzo God wat beters over ons voorzien had, opdat zij zonder ons niet zouden volmaakt worden.”

„Broeders,” zo begon Calvijn, „we missen er weer een in onze kring. Onze trouwe broeder Johannes Pointet is in de handen van onze vijanden gevallen, maar Gode zij dank, die ons te allen tijde doet triomferen in Christus, hij is standvastig gebleven. Hij heeft de felste folteringën doorstaan en is trouw gebleven aan z’n Heiland.”

Och, wat Calvijn hier vertelde was aan allen bekend.

't Was vreselijk geweest, zoals men Pointet had gemarteld. En dat alleen omdat hij uit durfde komen voor de waarheid Gods.

„En behalve Pointet is nog kort geleden onze vriend Alexander Canus ten offer gevallen aan de vervolging der vijanden. Onze koning Frans I wist wel wat hij deed, toen hij de wreedaardige Jean Morin een belangrijke verhoging van salaris gaf met de eis er bij, dat hij nu in Parijs de ketterij met wortel en tak zou uitroeien.

„Hij had voor dat werk geen beter man kunnen kiezen.

„Broeders en zusters, zware dagen staan ons te wachten. Wie weet hoe kort het nog duren zal, dat weer een onzer gevangen genomen wordt. Zullen wij dan het geloof bezitten, dat de geloofshelden uit het Oude Testament bezaten, het geloof dat Paulus bezat, en Stefanus en Jakobus en ook de kluizenaar van Livry en onze broeders Pointet en Canus?

„De Here God make ons getrouw, als ook ons geloof op de proef zal worden gesteld. Bedenk toch wel: onze lichte verdrukking gaat wel haast voorbij en wie volharder zal tot het einde, die zal zalig worden.”

Zo sprak Calvijn lange tijd zijn geloofsgenoten toe. Zo wist hij hun moed in te spreken door ze te wijzen op de Heiland. Hij waarschuwde hen toch nooit, onder geen enkele omstandigheid, de Heiland te verloochenen.

Met aandacht zaten die mannen en vrouwen daar te luisteren naar deze jonge man, die nauwelijks vier en twintig jaar oud was.

De tijd was om eer ze het wisten, zo werd er geluisterd.

't Was waar, er was groot levensgevaar verbonden aan het bezoeken van deze samenkomsten. Ze waren verboden en Morin hunkerde er naar, om te weten te

komen, wie er al zo tot de kring van Gereformeerden behoorden. Hij zou er niet voor terugdeinzen, hen allen ter dood te doen brengen, als hij hen in handen kreeg.

Toen de samenkomst afgelopen was, verlieten allen welgemoed het huis van de wijnboer. Ze waren versterkt en verkwikt door de woorden van de jeugdige Calvijn en hoopten, dat God hun moed en krachten zou schenken om in de ure der beproeving getrouw te blijven.

Ach, voor velen was die ure veel dichterbij dan ze vermoedden.

HOOFDSTUK V

Ternauwernood ontkomen

Bons! Bons! Bons!

Met geweld sloeg de klopper op de deur van een groot huis in de Rue des Bernardins.

Het was het college Fortet, midden in de studentenwijk, waar Calvijn woonde.

De oude Louis Moret zwaaide er de schepter. Hem behoorde het huis toe, waar verschillende personen hun intrek hadden genomen, meest studenten.

Voor studentenverblijf was het huis van vader Moret uitstekend geschikt. Het was geheel van rode baksteen opgetrokken. Aan elke kant van de deur bevonden zich twee kruisramen, waarvan de onderhelft met zware luiken kon gesloten worden. De ramen en de deur besloegen de gehele breedte van het huis. De tweede verdieping rustte op de gebeeldhouwde stijlen der ramen en bevatte drie grote kruiskoosijnen met ruitjes in lood gevat. Daarboven was dan de derde verdieping, met een raam aan de straatzijde. Aan de achterzijde had men verschillende ramen, die op een binnenplaats uitzagen. Er was dus ruimte genoeg, om een flink aantal studenten onderdak te verlenen.

De oude Moret was een echte knorrepot, maar dit was waarlijk geen wonder, want hij beleefde wat met die woelige studenten.

Tot diep in de nacht maakten zij vaak spektakel en of Moret bromde of niet, 't gaf niets, de studenten gingen hun gang.

Maar in z'n hart was hij toch een goed man, die veel hield van jongelui, al bromde hij ook vaak op hen.

Nu was 't in de vooravond en Moret zat in z'n

kleine kamertje vlak naast de voordeur bij het licht van een dikke kaars in een ketters boek te lezen.

Misschien kwam het daardoor wel, dat hij zo hevig schrok.

Hij had wel gehoord, dat er iemand door de straat rende, maar daaraan verder geen aandacht geschonken, omdat hij verdiept was in z'n lectuur.

Haastig bergde hij het boek op en slofte naar de deur. Hij opende het kleine luikje en keek behoedzaam naar buiten.

„Wie is daar?“

„Doe open, vader Moret, om Gods wil doe open!“

„Maar ik moet weten wie je bent!“

„Pierre Cavier, de zoon van Jean Cavier, uit St. Victor, u weet wel,“ fluisterde de jongeman aan de deur.

„Zo, dat is tenminste vertrouwd volk,“ bromde de oude, terwijl hij de grendels van de zware deur begon te schuiven.

Knarsend ging deze open en Pierre rolde meer naar binnen dan dat hij naar binnen stapte.

„Sluit dadelijk de deur weer, vader Moret!“

„Wat dacht je dan, Pierre? Dat ik ze wagenwijd zou laten openstaan?“

Pierre antwoordde niet, maar hijgend van het snelle lopen, vroeg hij: „Is Calvijn boven, vader?“

„Ga maar eens zien, jongmens, ik weet het niet. Het huis van Louis Moret is net een duivenslag, dat vliegt maar uit en in, tot laat in de nacht toe en . . .“

Brommend ging de oude z'n kamertje weer in.

Pierre hoorde z'n praatjes niet eens.

Met twee, drie treden tegelijk stormde hij de trap op.

Boven gekomen, rende hij de lange donkere gang door, sloeg links een dwarsgang in en stond eindelijk stil voor een deur, waarop hij heftig klopte. Nog voor hij gehoord had, dat men „binnen“ riep, deed hij reeds de deur open.

Daar, bij het licht van een paar tuitlampen, die op de tafel stonden, zat Calvijn met tal van boeken om zich heen. Vlak voor hem lag een bundel papieren en aan de tafel zaten enkele jonge mannen.

Rustig zat de jongeman hier les te geven en tegelijk te studeren, toen Pierre daar op eens als een lawine binnenviel.

„Meneer Calvijn,” begon de jongen zonder de aanwezigen te groeten, „uw schuilplaats is verraden; elk ogenblik kunnen de soldaten van Morin voor de deur staan, om u gevangen te nemen. Vlucht, vlucht!”

„Weet je het zeker, Pierre?” vroeg Calvijn bedaard.

„Geen twijfel aan, Jean Caval, de messenmaker, moet aan Morin verteld hebben waar u woont. Vlucht nu en ga dadelijk naar ons huis, vader zal u verder helpen.”

„Dan ga ik dadelijk en moge God mij behoeden,” zei Calvijn.

Hij pakte de papieren, die voor hem lagen, bij elkaar en nam ze onder z'n arm.

„Deze papieren zijn mij dierbaar, ik zal ze trachten te redden.”

„Maar uw leven is veel dierbaarder. Zijt gij gereed?” zeide nu een der studenten. „Wij zullen met u meegaan!”

'n Zware slag werd gehoord.

„Dat zijn de soldaten!” schreeuwde Pierre.

„Vlucht over de binnenplaats, ik houd ze tegen!” En meteen stormde hij de gang op en de trap af.

Vader Moret, brommerig, omdat hij alweer werd gestoord in z'n lectuur, kwam juist z'n kamertje uit, toen Pierre beneden aan de trap was. Tegelijkertijd werd weer 'n zware slag op de deur gehoord.

„Ja, ja, kalm maar aan,” riep Pierre. „Er zal wel niet zo'n haast bij zijn!”

Tegelijkertijd duwde hij de oude man weer z'n kamer binnen en fluisterde: „Blijf waar u bent, ik knap dat wel op met die heren!”

Moret verdween, sloot de deur en was zo voorzichtig de dikke vetkaars uit te blazen, zodat hij nu in volslagen duisternis zat te wachten op de dingen, die komen zouden.

Het hart bonsde Pierre in de keel.

't Ging er nu maar om tijd te winnen.

Met geweld moest hij zich dwingen kalm te blijven en toen voor de derde maal de klopper met 'n dreun op de deur sloeg, opende hij kalm het luikje en vroeg bedaard wie daar was.

„In naam des Konings, doe open, ik ben de Luitenant-Criminel Jean Morin.”

„Wel lieve mensen, meneer Morin, is u dat? Wacht, ik zal dadelijk de deur open doen!”

En om z'n goede wil te tonen, schoof hij alvast met veel geraas een grendel van de deur. Er zaten er nog twee op en bovendien nog een slot, dus was meneer Morin nog niet binnen.

„Gebeurt het haast?”

„Ja, ja — ja zeker, meneer, maar 't is hier zo aardedonker en ik durf u niet te laten wachten, tot ik licht gemaakt heb. Ha, dat is weer een.”

Langzaam ging de tweede grendel er af.

Het hart van Pierre sloeg bijna hoorbaar. Hoe zou het boven zijn?

Zou het gelukken een uitweg te vinden?

Maar tijd om te denken had hij nu niet. Want buiten begon men nu haast te krijgen, en inplaats, dat er met de klopper op de deur werd geslagen, beukten nu de kolven van de geweren tegen de dikke eiken planken. Dadelijk daarop werd de derde grendel weggeschoven.

„Zie zo,” zei Pierre met een zucht van verlichting, „nu kunt u binnenkomen, edele heer.”

Maar tegelijkertijd viel hij zichzelf in de rede: „O, wacht u nog even, het slot zit er nog op. Ja u begrijpt wel, als 't donker is, en dan hier in deze wijk, dat is niet vertrouwd, u moet denken . . .”

„Jij hebt niet te zeggen wat ik denken moet. Doe nu onmiddellijk de deur open, of ik laat dit rattennest in brand steken.”

„Alleen het slot nog, edele heer, maar, wel mensenkinderen, waar is nu de sleutel!”

„Breek open de deur!” beval Morin.

En dadelijk begonnen de soldaten nu uit alle macht de deur met hun geweren te bewerken.

Ondertussen had Pierre dan toch eindelijk de sleutel en . . . daar ging de deur tergend langzaam open.

Maar op 't zelfde ogenblik werd de jongeman achteruit geduwd door de deur, omdat de soldaten met Morin aan het hoofd driftig binnenstormden.

„Ga op zij, ezelskind!” brulde Morin. „Hier, mannen, de trap op. Wacht, jij Valentijn voorop met je fakkel!” 't Liep precies, zoals Pierre had gedacht.

Half verscholen achter de grote deur, zag hij de mannen de trap opstommelen en te gelijktijd stapte hij het huis uit, het aan vader Moret overlatend, om de deur weer in orde te maken.

Zo snel mogelijk rende Pierre nu de Rue des Bernardins uit, sloeg rechts om een dwarsstraat in. Dadelijk daarop sloeg hij weer rechts af en nu bevond hij zich in een lange, smalle steeg.

Nauwelijks was hij dat straatje ingelopen, of hij hoorde van de tegenovergestelde kant iemand met haastige schreden naderen. Hij liep rakelings langs de man heen en herkende hem — 't was Calvijn.

Hij droeg een grote mantel, terwijl zijn hoofd was bedekt door 'n grote flambard.

„Kom snel mee!” fluisterde Pierre. „Maar laten we maar niet spreken, ik weet de naaste weg naar St. Victor.”

Zwijgend stapten de beide jongemannen naast elkan- der voort.

Ze liepen zo vlug mogelijk, doch durfden niet te draven, om geen argwaan te wekken.

Nu en dan stonden ze een ogenblik stil, om te luisteren of ze ook de voetstappen van de vervolgers konden vernemen.

Doch geen geluid werd gehoord.

'n Enkele voetganger, die ze ontmoetten, gingen ze zwijgend voorbij.

't Was al laat in de avond, toen ze het huis van de wijnboer bereikten.

De kinderen waren naar bed. Jean en Madeleine zaten samen in spanning te wachten hoe het zou aflopen met het moeilijke werk, dat Pierre die avond op moest knappen.

Wel honderd maal was Jean naar buiten gelopen om te luisteren of hij geen voetstappen hoorde. Eindelijk kwam hij binnen.

„Nu komt er wat aan, moeder,” zei hij, „en als ik goed hoor, zijn het er twee; misschien Calvijn met Pierre.”

Enkele ogenblikken daarna ging de deur open en werkelijk stapten de beide jongemannen binnen.

„God zij geloofd!” riep Jean in vervoering uit. „De Here heeft uw weg voorspoedig gemaakt, voorlopig is u veilig!”

Nu moesten ze beiden aan 't vertellen.

Calvijn verhaalde hoe z'n vrienden, toen Pierre naar beneden was gestormd, op de gedachte waren gekomen hem in 'n mand op de binnenplaats te laten neerzakken.

En de studenten haalden vlug van de verschillende bedden enkele lakens, die zij aan elkaar knoopten, terwijl 'n ander een mand haalde, die hij ergens wist te staan.

„Toen moest ik in de mand,” zeide Calvijn. „En al ben ik erg mager, ik moet zeggen, dat ik de ruimte daarin hard nodig had. Het koord van lakens werd aan de mand gebonden, het raam zo hoog mogelijk opgeschoven en weldra hing ik tussen hemel en aarde.”

„Was u niet bang?“ vroeg moeder Madeleine.

„In 't minst niet. Ik moest denken aan de Apostel Paulus, die op dezelfde manier uit Damascus vluchtte, toen de stadhouder van koning Aretas de stad bezette.

„Ik dacht: dezelfde God, die indertijd Zijn knecht Paulus redde, leeft nog en is nog even machtig. Hij kan ook mij doen ontkomen.”

„En dat heeft Hij inderdaad gedaan,” zeide de wijnboer. „Zijn naam zij gedankt!”

Ook Pierre vertelde zijn verhaal en vrolijk werd er gelachen om de manier, waarop hij de driftige Morin had beetgenomen.

„Maar nu zijn we er nog niet,” zei vader Cavier. „In ons huis kunt ge niet blijven, meneer Calvin. Ge moet weg en ik denk, dat het 't beste is, dat ge eerst maar naar m'n broer Armand in Angoulême vlucht. Hij weet wel niet, dat u komt, maar gij zijt er hartelijk welkom. Vooraf moeten we echter eerst enige uren gaan slapen. Morgen vroeg kunt ge dan in het pak van een wijnboer vertrekken. Ik geef u gereedschap mee, zodat het alle schijn heeft, alsof ge naar de wijngaard buiten de stad gaat, om werk te doen.”

Calvin glimlachte.

„Liefde zoek list,” zei hij, „en ik dank u hartelijk, broeder Cavier, voor alles wat ge met uw vrouw en met Pierre voor me wilt doen. Ik heb nog één verzoek.”

Nu nam hij de bundel papieren, die hij vóór z'n vlucht zo zorgvuldig had ingepakt, en gaf die aan Jean.

„Wilt u deze papieren voor mij bewaren? Ze zijn mij veel waard. 't Is het begin van een heel dik boek, dat ik, als de Here het mij vergunt, spoedig hoop af te schrijven.”

„Waar handelt het over?“ vroeg Jean nieuwsgierig, terwijl hij het pakket aannam.

„'t Is een onderwijzing in de Christelijke leer. „Instituut” wil ik het noemen. Ik wil daarin breedvoerig

schrijven over alles, wat wij Gereformeerden geloven, en als het gedrukt is, hoop ik er één van aan onze koning Frans te zenden, opdat Zijne Majesteit weten moge, dat wij geen opstandelingen of boosdoeners zijn, maar goede Christenen, die volgens Gods Woord willen leven."

„Dat is prachtig, dat is prachtig," zei de wijnboer vrolijk. „Dan beginnen we morgen al te sparen, moeder, om dat dikke boek van meneer Calvijn te kunnen kopen."

„Ik schrijf het in het Latijn," zei Calvijn, „want ik wil vooral de geleerde heren bereiken."

„Geen bezwaar, ik heb geleerde vrienden genoeg, die het voor mij vertalen willen."

„Welnu, laat ik je dan beloven, dat je het boek van mij ten geschenke krijgt als blijk van dankbaarheid."

„Nou moeder, wat zeg je daarvan?" vroeg Jean. „Meneer Calvijn, ik dank u wel. Ik zal de papieren goed bewaren."

En terwijl hij dit zeide, borg hij het pak goed achter slot en grendel.

Calvijn dankte nu de Here voor Zijn genadige bewaring en daarna ging men in het huis van de wijnboer ter ruste.

De volgende morgen was de familie alweer vroeg present. Erg rustig was de nacht niet geweest, want de vrees was niet denkbeeldig geweest, dat de vervolgers het spoor zouden hebben gevonden en Calvijn in het huis van Cavier zouden gevangen nemen. Maar gelukkig was dit niet gebeurd.

Moeder Madeleine had al een stel kleren opgezocht, dat door haar man op de kamer van Calvijn werd gebracht. Als hij dat aantrok, zou hij sprekend een Franse wijnboer lijken.

Calvijn moest lachen om zich zelf, toen hij uit z'n kamertje te voorschijn kwam.

..... en welgemoed verliet hij het huis van de wijnboer.

„Nu gaan we straks in de schuur wat gereedschap voor u opzoeken, meneer Calvijn,” zei Jean, „en dan gaat u daarmee naar Armand Cavier, de wijnboer te Angoulême.”

Na het ontbijt gebruikt te hebben nam Calvijn 'n spa op de schouder en een kleine mand aan de arm en welgemoed verliet hij het huis van de wijnboer van St. Victor en stapte hij de weg op naar Angoulême, 'n onzekere toekomst tegemoet.

HOOFDSTUK VI

De vlucht

Ongeveer een jaar later, op een korte najaarsmiddag, was Jean Cavier in z'n wijngaard.

't Had de laatste nacht hevig gestormd en daardoor waren tal van stokken gebroken of omgewaaid. De wijnboer was nu druk bezig de geleden schade te herstellen.

Eensklaps zag hij een vreemdeling de wijngaard binnenstappen.

„Wat zou die willen?” mompelde hij in zichzelf, terwijl hij hem tegemoet liep.

Maar toen hij de vreemde op enkele stappen afstand was genaderd, riep hij vol verbazing uit: „Maar meneer Calvijn, u hier, hoe durft u!”

„David durfde met zijn God door een bende dringen en over een muur springen, zou ik dan met diezelfde God niet in Parijs durven komen?” was de wedervraag.

De wijnboer knikte: „Ja zeker, u hebt gelijk, maar in Parijs loert de vijand, loert de dood en wij mogen ons toch niet moedwillig in gevaar begeven?”

„Nee, dat zeker niet, maar ik kom voor een zeer nodige zaak. Kent u Michaël Servet?”

„Nee, nooit van gehoord.”

„Dat is geen wonder, want hij noemt zich sedert enige jaren Michaël van Villeneuve. Hij dwaalt, hij wil niet erkennen, dat de Here Christus de eeuwige Zoon van God en ook zelf God is, en nu heb ik enkele maanden geleden met hem afgesproken, dat ik hem in Parijs zou opzoeken, om over die dwaling met hem te spreken.”

„Maar gij waagt daarmee uw leven!”

„Dat weet ik, maar ik doe het, om een broeder te redden, die op een dwaalweg is.”

Cavier schudde het hoofd.

„Morin zoekt nog steeds naar u, reken daar op. Het spijt hem genoeg, dat u verleden jaar zijt ontsnapt. Maar kom, loop mee naar huis, dan kan ik u vertellen, wat hier in de laatste maanden is voorgevallen.”

De beide mannen liepen nu naar het huis van de wijnboer. Moeder Madeleine was al even verwonderd als haar man, toen ze daar zo opeens Calvijn voor zich zag.

Ze zorgde, dat er gauw wat te eten was, en daarop zetten de mensen zich bij het knappende vuur, want ze hadden elkaar veel te vertellen.

Calvijn had een jaar lang door Frankrijk gezworven. Overal waar hij kon, had hij gepredikt, maar alles moest in 't geheim geschieden.

„En wat is er in Parijs zo al gebeurd?” vroeg hij toen opeens aan de wijnboer.

„Daarover zou ik een hele avond kunnen vertellen, maar dat gaat niet, want u moet straks weg.”

„Ja, ik moet om acht uur in de Rue St. Denis zijn, daar zal Servet mij verwachten.”

„Goed, dan geef ik u Pierre mee. 't Kan geen kwaad, als u gezelschap bij u hebt. En nu zal ik u vlug wat vertellen.

„U was nog maar korte tijd weg, toen de vervolging tegen onze gemeente losbrak. 't Is toch werkelijk Jean Caval, de messenmaker, geweest, die verraad heeft gepleegd.”

„Hoe is 't mogelijk?” zuchtte Calvijn.

„Ja, dat zeiden wij ook, maar nu moet u horen hoe hij er toe gekomen is.

„Op een of andere manier is Morin te weten gekomen, dat hij telkens de vergaderingen ging aankondigen. Daarop heeft hij hem laten gevangen nemen

en geëist, dat hij hem zeggen zou waar de leden onzer gemeente woonden. Dit heeft Jean geweigerd.

„Morin heeft toen een brandstapel gereed laten maken en gezegd: ‚Nu messenmakertje, nu is aan jou de keus hoor; de namen noemen of de brandstapel beklimmen.‘ Ja, en toen is de zwakke man bezweken en heeft beloofd ons te zullen verraden. Tijdens een processie, toen er zich veel volk in de straten verdrong, liet hij Jean de huizen aanwijzen, waar Lutheranen woonden.”

„Ontzettend!”

„De eerste, die door Morin gevangen genomen werd, was de ongelukkige Bartholomeüs Milon. Woedend verscheen Morin aan het bed van de kreupele jongen.

„Varken sta op!” brulde hij.

„En met een vriendelijke lach zeide Bartho: „Helaas, meneer, er zou een groter meester nodig zijn dan gij, om mij te doen opstaan.”

„Toen begreep de vervolger, dat de man lam was, en hij liet hem door zijn knechten naar de gevangenis slepen.

„Ook Poille, de metselaar, en Du Bourg, de lakenkoopman uit ‚Het Zwarte Paard‘ werden gevangen genomen en Valeton, de ontvanger.”

„En zijn die allen terechtgesteld?” vroeg Calvijn.

„Allen zijn vertrokken naar het betere vaderland,” zeide Cavier plechtig.

„De eerste, die op het Grêve-plein werd terechtgesteld,” zeide Cavier verder, „was de ongelukkige Milon. Op een kar werd hij erheen gevoerd, men reed langs het huis van zijn vader en de beul had moeite om het ongelukkige lichaam aan de paal te bevestigen. Maar bevreesd was Bartho helemaal niet. Hij zong een versje van de zang der martelaren:

*Wat is die prijs? Wat is dat sterven?
Wat is die bangste nood?
Uw heilgen gaan Uw hemel erven!"*

„Ja, zo is het inderdaad,” zeide Calvijn.

Het was nu echter hoog tijd voor Calvijn, om naar Parijs te gaan en weldra stapte hij dan ook, vergezeld van Pierre, naar de stad.

Maar laat in de avond keerden beiden weer terug, teleurgesteld.

„Servet is niet gekomen,” zei Calvijn, „maar u hebt gelijk, 't is voor mij in Parijs niet veilig. Trouwens in geheel Frankrijk dreigt gevaar en hoe zal ik ooit mijn geliefd boek, de Institutie, afkrijgen, als ik niet ergens rustig kan werken?”

„Gaat u dan naar Bazel,” raadde de wijnboer.

„Daar zijt ge in Zwitserland en vrij van elke vervolging.”

„En bij mijn zuster Catharina Klein kunt u zeker onderdak vinden,” verzekerde moeder Madeleine. „Zij woont te St. Alban, een kleine voorstad van Bazel. Ze is weduwe, maar ze is in goeden doen. We zullen u een brief aan haar meegeven.”

„'t Is nog beter, als Pierre meegaat,” meende de wijnboer. „Dan weten we meteen of Calvijn veilig en wel te Bazel is angekommen.”

De plannen werden nu gemaakt.

Pierre genoot ervan, want een tocht naar Bazel stond hem wel aan.

„M'n vriend Du Tillet zal ook meereizen,” zeide Calvijn. „We nemen verder twee knechten mee en maken de reis te paard. Ik reis onder de naam Lucianus.”

Jean Cavier schoot in de lach.

„Hoe komt u nu toch aan zo'n mooie Romeinse naam?” vroeg hij.

„Wel heel eenvoudig, die naam is gemaakt van de

letters van Calvinus, dus zo heel vreemd is hij toch niet."

„'t Is mooi gevonden," meende de wijnboer.

„Hebt u mijn pak papieren nog?"

„'t Ligt nog op dezelfde plaats. Wacht, ik zal het u geven. Hebt u er nog wat bij te voegen?"

„Ja, ja, in Angoulême, bij uw broer, heb ik er nog aan gewerkt. Zie eens hier, ik ben heel wat opgeschoten," en dit zeggende, toonde hij de wijnboer een bundel papieren, die hij zorgvuldig bij de andere legde.

'n Paar dagen later reed de kleine stoet van vijf ruiters heen.

Mijnheer Lucianus zwaaide vriendelijk ten afscheid. Aan zijn ene zijde reed Du Tillet, aan de andere Pierre Cavier.

Lucianus en Du Tillet waren gekleed als welgestelde kooplieden. Ze droegen grove vilten hoeden op het hoofd, nauwsluitende kleding van blauw laken, die armen en benen bedekte, hoge laarzen met lange punten en wildleren handschoenen.

Niemand zou in die sierlijk geklede heren de geleerde Johannes Calvijn en zijn vriend herkennen.

Achter hen reden de beide knechten, die de bagage bij zich hadden.

De reis was bijzonder voorspoedig, doch in het dorpje Desme, dicht bij Metz, had men een ongeluk.

's Avonds waren de reizigers in een kleine dorps-herberg afgestapt. De paarden waren in de stal gebracht. Calvijn en zijn beide vrienden sliepen op kamertjes boven de gelagkamer, terwijl de knechten op de zolder een slaappleats hadden gekregen. De volgende morgen was Pierre het eerst wakker. Alles was nog stil, ieder sliep nog in de herberg.

„Kom, ik sta maar op," dacht Pierre. „Wakker op bed liggen is niets voor een jonge kerel; ik ga maar eens

kijken hoe de paarden het maken; ze moeten vandaag weer een aardige tippel maken."

Onder de pomp waste hij zich eerst eens fris, dronk wat en stapte toen de stal in.

Maar wat was dat?

De staldeur stond aan en Pierre wist toch zeker, dat die de vorige avond goed gesloten was. Hoe kwam ze dan nu open?

Dat was vreemd.

Hij stapte nu de stal in en zag tot z'n verbazing, dat er één paard te weinig was.

„Hoe heb ik het nu?" mompelde hij. „We hebben toch vijf paarden en hier staan er maar vier. Hallo Bruin, zeg eens, waar is je kameraad?"

Het paard draaide slaperig de kop om, alsof hij zeggen wilde: hoe kan ik dat nu weten? sloeg vervolgens z'n tanden in het hooi en begon rustig te eten.

„Dat is een mooie grap," bromde Pierre. „Een van de knechts zal toch niet een uitstapje aan 't maken zijn?"

Hij klom de wankel ladder op, die naar de hooizolder leidde, en ja waarlijk, daar lag er maar één, Antoine. De knecht sliep nog als een roos. Maar waar was Lex?

„Allo, word eens wakker, langslaper," riep Pierre, terwijl hij Antoine stevig bij de schouder heen en weer schudde, „en zeg me eens waar je kameraad is."

't Duurde even voordat Antoine begreep wat er gaande was, maar toen het eindelijk tot hem doorgedrongen was, was hij ook in eens klaar wakker.

„Lex is er van door, da's vast," zei hij. „Als hij nu de bagage maar met rust heeft gelaten."

Samen gingen ze naar de koffers zien en ja hoor, het kleine koffertje, waarin zich het geld der reizigers bevond, was weg.

Dat was geen kleinigheid.

Pierre durfde het bijna niet aan Calvijn te vertellen. Maar het moest toch en toen deze hoorde, dat de

knecht ook een der koffers had meegenomen, vroeg hij dadelijk verschrikt:

„Toch niet de koffer met de papieren?”

„Nee,” zei Pierre, „het koffertje met het reisgeld.”

„O gelukkig, ik beefde al, toen ik dacht, dat al de papieren van mijn „Institutie” weg zouden zijn.”

„Maar het reisgeld is weg!” zei Du Tillet. „En dat is ook allesbehalve een gemak.”

„De heren kunnen mijn geld wel krijgen, als ze daarmee geholpen zijn,” zei nu Antoine.

„Ik bewaar het in de tas van mijn zadel en dat wist Lex niet, anders zou hij het zeker hebben meegenomen.”

Dat was heel mooi van Antoine en gaarne namen de reizigers zijn aanbod aan.

Zodoende kon men gelukkig toch de herbergier betalen en de reis voortzetten.

Maar dubbel blij was men nu, toen men eindelijk Bazel bereikte.

De tante van Pierre woonde nog in hetzelfde huis, waarin ze al jaren had gewoond, in de voorstad St. Alban. Het was een ruim huis, dat ze bewoonde, en Calvin kon er een slaapkamer en een studeerkamer krijgen.

„Nu ben ik klaar,” zei hij lachend tot zijn vriend Du Tillet. „Ik hoop, dat God mij de kracht zal geven, om hier het dikke boek af te schrijven en te laten drukken.”

Pierre bleef een paar dagen bij zijn tante. Hij moest haar natuurlijk alles van thuis vertellen en een paar dagen later keerde hij met Antoine weer terug naar St. Victor; de knecht met het voornemen, om die lelijke Lex op te sporen, die er met al het geld van door was gegaan.

HOOFDSTUK VII

„Dat wordt een dik boek, meneer”

't Was een reizend koopman, die in de zomer van 1535 met z'n stok op de deur van Jean Cavier's woning klopte.

„Ben ik hier bij de wijnboer Jean Cavier?” vroeg hij aan het meisje, dat de deur opendeed.

„Ja meneer, ik zal vader dadelijk roepen.”

'n Ogenblik later kwam de wijnboer voor de dag.

„Meneer Cavier zelf zeker?” informeerde de koopman.

„Precies geraden, man, en wie ben jij?”

„Dat doet er minder toe, vriend. Als ik je zeg, dat ik kom van meneer Lucianus uit Bazel, dan zul je me wel binnen laten.”

„Dat zou ik wel denken. Kom er gauw in!” De deur vloog wagenwijd open en de koopman met z'n grote mars op de rug stapte binnen.

„Vrouw hier is iemand met een boodschap van een goede vriend van ons, raad eens!” riep de wijnboer.

Maar moeder Madeleine kon niet raden van wie zij bericht zouden kunnen krijgen.

En toen haar man zei, dat de boodschapper van Lucianus kwam, wist ze het nog niet. Blijkbaar was ze de schuilnaam, die Calvijn had aangenomen, reeds vergeten.

„En wat kom je doen?” vroeg Jean. „Je hebt zeker brieven voor me?”

„Brieven? Ja, die zullen er ook wel bij zitten, maar 't is toch veel meer dan brieven. 't Is een dik boek en 't weegt als lood. Ik ben ten minste blij, dat ik St. Victor bereikt heb. Als 't niet was voor onze goede

meester Calvinj, dacht ik er niet over, om zo'n pak te gaan bezorgen."

Al pratende schommelde hij de koopwaar in z'n mars om en haalde toen een tamelijk groot pak te voorschijn, dat stevig in papier gewikkeld zat, met touw er om.

„Wat zou dat kunnen zijn?" mompelde de wijnboer.

„Ja, ik weet het niet," zei de koopman. „Mij is eenvoudig gevraagd of ik het wilde brengen bij Jean Cavier, de wijnboer van St. Victor."

Ondertussen had Jean het touw losgemaakt en nu kwam een groot, dik boek te voorschijn met een grijswitte-perkamenten band.

Op het eerste blad zag hij met grote letters staan: INSTITUTIO.

't Was een reizend koopman, die aan de deur klopte.

Wat er nog meer onder stond kon hij niet lezen, maar hij begreep dadelijk, dat dit het boek was, waaraan Calvijn al zo lang had gewerkt: de Institutie, of onderwijzing in de christelijke leer.

„Dat is een dikke knaap,” zei de koopman.

„Heeft Calvijn dat boek geschreven?”

„Ja, en nog wel in een vreemde taal, in het Latijn.”

„Maar dan heb jij er ook niets aan, Cavier,” lachte de man. „Of kan je Latijn lezen?”

„Net niet, zo geleerd ben ik niet, vriend, maar dat weet meneer Calvijn ook wel; hij zendt het mij maar voor de aardigheid. Je moet weten, dat ik een deel van dit werk wel een jaar lang voor hem heb bewaard.”

„Zo, zo, da's toch aardig, dat hij het je nu gestuurd heeft. Maar kom, ik ga weer verder.”

„Eerst wat eten en drinken hoor,” zei Madeleine nu. „Je hebt zo'n reis achter de rug en je hebt ons bovendien zo'n groot plezier gedaan, dat gaat zo niet!”

Het hielp niet of de koopman al tegenstribbelde, hij moest eten en weldra zat hij aan een hartig maal.

Moeder Madeleine kon, als 't nodig was, een gast onthalen. Als voorgerecht kreeg de marskramer rauwe appelen; daarna volgde een gekookt, gerookt stuk schapebout, vervolgens gedroogde erwten, wortelen en grof brood. De spijzen waren met boter klaargemaakt. Naast al deze spijzen werd een tinnen bakje geplaatst, in vakjes verdeeld, waarin mosterd, zout, peper en nog andere specerijen waren.

De man had flinke honger en tastte dus dadelijk toe.

Terwijl hij zich te goed zat te doen, kwam Pierre binnen.

Hij keek de koopman scherp aan en kwam toen lachend op hem af.

„Hé Antoine!” riep hij uit. „Jongen, wat is het lang geleden, dat ik je voor het laatst gezien heb.”

„Ja, dat is al weer haast een jaar.”

„Antoine?” informeerde de wijnboer. „Is de koopman dan je reismakker, die mee naar Bazel is geweest?”

„Ja, vader, dat is onze trouwe Antoine. Als we die niet gehad hadden, zou het er raar met ons uitgezien hebben, toen Lex er met het geld van door was. Zeg, Antoine, heb je nooit meer iets van Lex gehoord?”

„Noem zijn naam maar niet meer, hij is een verachtelijke jongen, Pierre.”

„Ja natuurlijk, dat ben ik met je eens; als je er stilletjes met het geld van je baas van door gaat, ben je niet zo'n beste.”

„Maar dat bedoel ik nog niet eens; nee, maar hij is van kwaad tot erger vervallen en in plaats van knecht van Calvijn is hij nu de handlanger van Jean Morin.”

„'t Is toch niet waar, Antoine?”

„'t Is waar, Pierre. Ik weet het zeker en ik waarschuw je voor hem. Hij kent jou van de reis natuurlijk even goed als mij; hij heeft onderweg veel gehoord en hij zal er z'n winst mee doen. Ik ben ook heel wat voorzichtiger geworden, sinds ik het weet. Daarom noemde ik mijn naam ook niet dadelijk.”

Antoine was nu klaar met eten en hij bedankte z'n gastvrouw hartelijk.

„Ik blijf nog een poosje hier in de buurt,” zei hij, „en ik kom nog eens gauw terug; mij zal Lex niet zo spoedig herkennen en dus kan ik het oog op hem houden.”

Zodra Antoine vertrokken was, zei Madeleine: „Kijk eens, hier in het pak zitten twee brieven, een van Catharina en een van Calvijn.”

„Dat komt mooi uit, vrouw,” zei lachend de wijnboer, „dan hebben we er ieder een.”

Weldra waren beiden verdiept in het lezen.

„Meester Calvijn schrijft niet veel,” zei Jean, „maar hij is zo vriendelijk om een stuk van het boek voor mij te vertalen, n.l. de brief, die hij aan koning Frans heeft

geschreven. Daar ben ik blij om, want nu weet ik precies wat de koning te slikken heeft gekregen. Moet je horen vrouw, ik zal het je toch even voorlezen."

„Helemaal?" vroeg z'n vrouw. „Ik ben net bezig met de brief van Catharina."

„Welnee, een klein stukje, luister maar eens." Dit staat voor in de Institutie:

„Aan de zeer machtige en doorluchtige monarch, Franciscus, de allerchristelijkste Koning van Frankrijk, zijn Vorst, wenst Johannes Calvinus vrede en zaligheid in Christus.

Toen ik mij zette tot het schrijven van dit werk, roemruchte Koning, dacht ik niets minder dan dat ik dingen schreef, die later aan Uwe Majesteit zouden worden aangeboden. Het was slechts mijn bedoeling enige beginselen te boek te stellen, waardoor zij, die met enige ijver tot de godsdienst bezielde zijn, opgeleid konden worden tot de ware vroomheid. En deze arbeid verrichtte ik hoofdzakelijk voor onze Franse landgenoten, onder welke ik begreep, dat er velen waren, die hongerden en dorstten naar Christus, maar van wie ik zeer weinigen zag, die ook maar met een geringe kennis van Hem naar behoren toegerust waren.

Dat dit mijn bedoeling was, getuigt dit boek zelf, dat immers opgesteld is in eenvoudige en ongeleerde trant. Maar toen ik tot het inzicht kwam, dat de razernij van sommige boosaardige mensen in Uw koninkrijk zulk een kracht gekregen had, dat daar voor de gezonde leer geen plaats is, scheen het mij toe, dat het de moeite zou lonen, wanneer ik tegelijkertijd aan hen onderwijzing schonk en mijn belijdenis onder Uw ogen bracht, opdat Gij daaruit kunt leren kennen, welke de leer is, tegen welke met zo grote waanzin ontvlammen die woedende lieden, die tegenwoordig met vuur en zwaard Uw koninkrijk in onrust brengen.

Immers ik zal niet schromen te erkennen, dat ik in

dit werk ongeveer de hoofdsom van die leer vervat heb, van welke zij luide roepen, dat ze met de kerker, verbanning, vogelvrijverklaring en vuur gestraft moet worden, en dat ze te land en ter zee behoort uitgeroeid te worden.

Ik weet zeer wel, met hoe gruwelijke aarklachten zij Uw oren en Uw hart vervuld hebben, om onze zaak bij U zo gehaat mogelijk te maken; maar dit staat U, naar Uw zachtzinnigheid, te overwegen, dat er geen enkele onschuld zal zijn, noch in woorden, noch in daden, wanneer de aanklacht alleen voldoende is.

Voorzeker, wanneer iemand, om haat op te wekken, voorgeeft, dat deze leer, waarvan ik U rekenschap tracht te geven, door de stemmen van alle Staten veroordeeld is, en dat zij reeds lang door veel vonnissen der rechtbanken afgekeurd is, dan zal hij niet anders zeggen, dan dat ze deels door de samenrotting en de macht van haar tegenstanders met geweld terneder-geworpen is, deels door leugens, listige streken en laster, verraderlijk en bedriegelijk onderdrukt is. Het is geweld, dat zonder vorm van proces bloedige vonnissen tegen haar geveld worden; bedrog, dat ze onverdiend beticht wordt van opstandigheid en misdaad ¹⁾."

„Nou nou, Calvijn durft kras te spreken," meende moeder Madeleine.

„Ja zeker, maar 't is niets te kras, hij zegt het precies zoals het is. Maar 't stuk is te lang om helemaal voor te lezen. En wat schrijft je zuster?"

„O, zij heeft een heel lang verhaal over Calvijn. Dag in dag uit heeft hij zitten schrijven en menig keer heeft ze tegen hem gezegd: „Dat wordt, geloof ik, 'n dik boek, meneer."

¹⁾ Calvijn's beroemde boek is ook in het Nederlands vertaald, o.a. door Prof. Dr A. Sizoo en in drie mooie delen verschenen bij de N.V. W. D. Meinema te Delft. Daaruit is dit stukje overgenomen.

„Dan lachte Calvijn maar eens, maar hij zei niet veel. Als Catharina naar bed ging, zat hij nog druk te werken, en soms was het wel drie uur 's nachts vóór hij naar bed ging. Dan bromde ze de volgende dag op hem, omdat hij zijn gezondheid er aan waagde, maar Calvijn zei dan heel kalm: „Och mevrouw Klein, het boek moet af en zo gauw mogelijk, want ik heb nog zovéél te doen.”

„Ja, 't is een bijzondere man,” zei Jean, „jammer, dat hij Frankrijk moest ontvluchten.”

„Misschien is het wel gelukkig; hier in Frankrijk zou hij toch geen rust hebben gehad om zijn „Institutie” te schrijven.”

„Als je 't zo bekijkt, ja, dan heb je gelijk. 't Is me een boek hoor, kijk toch eens aan,” en met welgevallen bladerde de wijnboer nog eens in het dikke boek, dat op de tafel lag.

„Mijn zuster schrijft ook nog over de drukker van het boek. Dat schijnt een geleerde baas te zijn, een zekere meneer Platter. Zijn drukkerij staat in de Sint Pieterssteeg, waar de Zwarte Beer uithangt.”

„Ja, dat weet ik wel, ik ben er wel eens geweest.”

„Nu maar, wat zijn vrouwen toch rare mensen, schrijft m'n zuster. Die meneer Platter heeft de drukkerij gekocht van een zekere Cratander. Die moest z'n drukkerij verkopen van z'n vrouw.”

„Van z'n vrouw? Waarom?”

„Wel ze vond drukker zo'n vies en onzindelijk beroep, ze wilde niet langer hebben, dat haar man dat beroep uitoefende.”

„Dat is ook wat moois. Zeg Madeleine, hoe denk jij over mijn beroep? Vind je dat ook vies en onzindelijk?”

„Kun je net begrijpen! Wijnboer? 'k Vind het een heerlijk beroep, 'k zou niet graag hebben, dat je wat anders werd, drukker bijvoorbeeld.”

Beiden lachten en daarop verdiepte ieder zich weer in z'n brief.

„Catharina komt niet uitgepraat over Calvijn,” begon Madeleine weer, „en over het dikke boek, dat hij heeft geschreven. Als ze hem beklagde, omdat hij er halve nachten aan werken moest, zei hij altijd: „O mevrouw Klein, het zijn mijn heerlijkste nachten, wanneer ik aan mijn boek mag werken.”

„Hij heeft er stellig heel wat uren en nachten aan besteed, want zo'n dik boek schrijf je maar niet in een paar weken,” zei Jean.

„Eigenlijk jammer, dat je 't niet lezen kunt, Jean, want geloof maar, dat daar wat uit te halen zou zijn.”

„Wacht maar, vrouwtje, er komt nog wel eens een kans. Ik hoop alleen maar hartelijk, dat onze koning Frans het nu lezen zal, dan weet hij meteen, dat wij, Hugenoten, geen landverraders en kwade burgers zijn, maar dat wij niets anders willen dan God dienen zoals Hij het in Zijn Woord gebiedt.”

„Nu Jean, 't is tijd om naar bed te gaan,” zei Madeleine, op eens de stroom van haar mans woorden afbrekend, „ik schep de pap op, en dan gaan we hoor, 't is morgen weer vroeg dag.”

HOOFDSTUK VIII

Lex praat z'n mond voorbij

Antoine had z'n vermomming afgelegd, hij was nu geen koopman meer, tenminste voor een poosje. Hij wilde z'n vroegere vriend Lex eens ontmoeten, want hij vreesde, dat die niet veel goeds in het schild voerde.

In z'n gewone pakje zwierf Antoine dus door de straten van Parijs, in de hoop, dat hij Lex zou ontmoeten. Maar jawel, die jongen was nergens te schieten. Twee dagen lang had hij al gezocht, doch vergeefs. Eindelijk op de derde dag liep hij hem nog onverwacht tegen het lijf.

„Als dat nou m'n vriend Lex niet is,” riep hij ineens, toen hij hem in de Rue St. Denis zag aankomen.

Lex, die Antoine dadelijk herkende, schrok er wel een beetje van. Eerlijk gezegd, had hij z'n vroegere reismakker nu liever niet ontmoet. Maar er was niets meer aan te doen, Antoine stond voor hem en dus moest hij er maar van maken wat hij kon.

„Kerel, waar kom jij ineens vandaan? Ik heb je in geen maanden gezien,” vroeg hij.

„Ik kom uit Bazel, ik heb meneer Lucianus vergezeld,” zei Antoine droogjes.

Lex zweeg; de herinnering aan de reis, waarop hij zich zo slecht had gedragen, beviel hem niet.

„Ik mag wel aan jou vragen,” ging Antoine toen verder, „waar jij vandaan komt. Ik heb je 's avonds op de hooizolder in de herberg te Desme netjes wel te rusten gewenst en toen ik 's morgens wakker werd, was m'n kameraad gevlogen. 't Was niet zo erg, hoor Lex, we zijn zonder jou toch ook in Bazel gekomen, maar weet je wat erger was: de koffer, waarin het geld

van meneer Lucianus zat, haalde dezelfde grap uit als jij; die was er 's nachts ook van door gegaan en dat beste paard, de Witvoet, net zo. Zeg, ben jij die nergens tegen gekomen, Lex?"

„Och houd toch op met je gezeur. Wat weet ik nou van een koffer af; ik ben naar Parijs teruggegaan en daarmee uit.”

„Ja, ja, maar je nam gezelschap mee en dat was niet mooi van je. Ik had zo gedacht, ik moest maar eens naar meneer Moor, Moor . . . kom, hoe heet die Luitenant criminel nu ook weer, je weet wel, die kerel, die gauwdieven en boeven op laat pakken. Ach, daar ben ik er, Morin heet hij, ja juist, Jean Morin.”

„Kom mee,” zei Lex, „ik geef je een kroes bier, we zijn hier net bij Het Zwarte Schaap.” Lex was het kleine herbergje al binnengestapt en Antoine volgde.

Weldra zaten de beide mannen bij de kleine ruwhouten tafel, waarop twee kroezen schuimend bier werden neergezet. Lex betaalde.

„Je bent beter bij kas dan ik,” bromde Antoine, die het geld in Lex' beurs hoorde rammelen.

„De zaken gaan goed, man. Dat wou ik je nou net gaan vertellen, maar dat kan daar op straat niet.”

„Zijn 't geheimen?"

„Welnee, maar jij sprak net over meneer Morin en laat ik je nu gauw vertellen, dat die tegenwoordig zoveel als m'n baas is.”

„Wat zeg je me nou? Dus jij bent dievenvanger geworden? Nu, Lex, dan moet je toch de dief van de koffer met geld en van de Witvoet eens zien te pakken.”

„Ik ben geen dievenvanger,” zei Lex boos, „ik heb een baantje, dat beter betaald wordt.” En achter z'n hand fluisterend, zei hij: „Ik moet kettters vangen en dat brengt me geld in de beurs.”

„Dat wil ik best geloven, maar mij dunkt er zijn haast

geen ketters meer. Morin heeft er al zoveel laten verbranden."

„Er zijn er nog genoeg," zwetste Lex, „maar je moet ze weten te vinden. Iedereen deugt niet voor speurder, dat begrijp je toch wel?"

„Of ik dat begrijp, ik zou er tenminste helemaal niet geschikt voor zijn, dat verzeker ik je."

„Blijf jij maar paardenknecht, Antoine; ik niet hoor. Toe, drink je kroes eens leeg, ik neem er nog een." En de waard roepend, bestelde Lex nog een pot bier.

„Dat bier valt me te koud in m'n maag," verklaarde Antoine. „Ik moet langzaam aan doen. Maar zeg, Lex, hoe kom jij er nu toch in de wereld altijd achter, dat er ergens ketters zijn?"

„Wat dacht je nu, dat ik je mijn geheimen ging verklappen?"

„Welnee, dat moet je vooral niet doen, ik vraag er ook niet naar, ik begrijp alleen niet hoe jij dat altijd klaarspeelt."

„Och daar moet je handigheid in hebben en dat heeft iedereen niet. Daar heb je nu die Jean Caval, de messenmaker. Nooit van gehoord? Hij heeft verleden jaar een mooi getal ketters verraden aan Morin. Net de ketters, die hij wist te wonen, omdat hij er zelf ook een was en de vergaderingen ging aankondigen. Maar toen die allen gevangen waren, was er met Jean niets meer te beginnen. De dromer kon geen enkele ketter meer vinden. Trouwens, hij zocht ook niet, hij kreeg berouw en nu zit hij zelf voor z'n ketterij in de gevangenis. Morin zal hem wel laten verbranden."

Bijna had Antoine „gelukkig" gezegd, want het deed hem genoegen, dat Caval van z'n boze weg was teruggekeerd. Maar intijds bedacht hij zich, hij mocht zich niet verraden.

„Zo, kon Jean het niet?" vroeg hij toen maar, om toch wat te zeggen.

„Welnee, niets er van. Kijk, dat moet je heel anders aanleggen. Als ik mensen heb, die ik van ketterij verdenk, dan neem ik ze waar. Ik speur en ik loer niet zolang, tot ik voldoende gegevens heb, en dan ga ik naar meneer Morin en die rekent zo'n kerel dan in en ik zorg er voor, dat hij een heel lijstje heeft van allerlei beschuldigingen.

„Daar heb je nu die wijnboer Cavier in St. Victor. Ik weet zo goed als zeker, dat hij een ketter is. Die jongen van hem is ook mee geweest met meneer Lucianus, je weet wel.”

„Nou, of ik het weet,” zei Antoine op zulk een eigenaardige toon, dat Lex het geraden vond maar dadelijk verder te gaan. In zijn haast om dit vervelende onderwerp voorbij te komen, begon hij hoe langer hoe vertrouwelijker te worden.

„Kijk,” ging hij voort, „ik ga nu al z'n gangen na. Als er wat bijzonders bij hem gebeurt, weet ik het. Verleden week had ik nog een buitenkansje. Ik zag bij Cavier een oude marskramer aankloppen. Dadelijk dacht ik, dat is niet pluis, daar moet ik het mijne van hebben. De kerel had een grote mars op z'n rug en ik vermoedde dadelijk, dat daar verboden waar in zou zitten. Ik heb geluisterd en geloerd en wat denk je? 't Kwam krek uit zoals ik had gedacht; onder uit de mars kwam een groot pak en in dat pak zat een dik boek, een Bijbel zeker of een ander kettters boek, nu dat blijft 't zelfde.”

„Wel, hoe is 't mogelijk?” vroeg Antoine, die moeite had, om niet in lachen uit te barsten.

„Dat trof je best en wat doe je nu verder? Moet je nog lang op zo'n kerel spionneren?”

„Als ik gelukkig ben, duurt het niet lang meer of hij wordt gepakt. Ik heb nog enkele gegevens nodig en dan is het: knip, ik heb je!”

„En dan?”

„Kijk,” ging hij voort, „ik ga nu al z'n gangen na.”

„Ja, dat moet Morin dan maar uitzoeken. Hij weet trouwens al, dat ik op de wijnboer loer. Want je moet weten, dat de goederen van de ketters verbeurd verklaard worden. Die worden dan in de regel verkocht, maar dat huis en die wijngaard van Cavier passen mij zo best en daarom heb ik aan Morin gevraagd of ik die krijgen kan. Ik wil er graag een mooie duit voor betalen. Zie je, dat is nu m'n plan, en daarom moet ik zeker zijn van m'n zaak.”

„Dat begrijp ik best, er hangt voor jou te veel van af. Maar kom, Lex, ik moet weer verder. Ik zoek naar een baas, maar dat valt ook niet mee. Hier in Parijs is ten minste geen droog brood voor me te verdienen en daarom zal ik maar weer naar Picardië gaan, denk ik. Misschien is daar op het land wat te verdienen.”

„Wel ja, je moet 't maar eens proberen, Antoine,” zei Lex met een medelijdend lachje.

„Zo'n arme stumper ook," dacht hij. „Dan weet ik beter aan duiten te komen."

„Zeg, Antoine, als ik eens wat voor je weet, zal ik je waarschuwen, hoor; ten minste als je dan nog niet in Picardië zit."

„Goed, graag!"

Zo scheidden de mannen.

Antoine huppelde bijna van blijdschap door de straten, omdat hij die lelijke Lex zo mooi had uitgehoord.

Die arme Cavier toch, wat hing hem boven 't hoofd?

Maar Antoine was er ook nog en die zou er wel een schotje voor schieten.

HOOFDSTUK IX

„Nu ben je wijnboer af”

„Als je nu maar tekenen wilt, Cavier, dan is de zaak in orde.”

Het was Antoine, die een paar dagen na zijn gesprek met Lex bij Jean Cavier in huis zat en de goede wijnboer een groot stuk papier voorlegde. Op dat papier stond niets meer of minder dan dat Jean Cavier verklaarde zijn huis en wijngaard aan Antoine te verkopen voor twee honderd franken. 't Was een belachelijk lage som en Jean moest hartelijk lachen, toen Antoine op tekenen aandrong.

„Ik moet zeggen, dat je een vindingrijke kerel bent, Antoine,” zei hij, „en als ik je niet zo door en door vertrouwde, deed ik het niet, dat wil ik je wel vertellen.”

„Nee natuurlijk, dat begrijp ik best, het is ook een zaak van het grootste vertrouwen en ik doe het alleen om jou te helpen, Cavier, en om Lex een kool te stoven.”

Ondertussen had Jean nu z'n ganzepen genomen en met onbeholpen letters kwam z'n naam onder het stuk te staan.

„Ziezo baas, nu ben je wijnboer af,” zei Antoine lachend, terwijl hij het gewichtige document in z'n jaszak opbergde. „Maar laten we geen grappen maken, de zaak is veel te ernstig; we moeten nu afspreken wanneer jullie kunnen vertrekken.”

„Dan zal ik toch eerst Madeleine eens roepen, want die moet daarover een woordje meespreken,” zei Jean.

Weldra zat ook moeder Madeleine aan de tafel, om mee de plannen te bespreken, die nu gemaakt moesten worden.

Het gehele plan was van Antoine uitgegaan. Hij had alles, wat hij van Lex wist, aan de wijnboer meege- deeld en hem gezegd, dat hij er van verzekerd kon zijn, dat hij vandaag of morgen met z'n gehele gezin ge- vangen genomen zou worden. Werden hij en z'n vrouw wegens ketterij veroordeeld, dan waren de wijngaard en het huis weg. Of Lex het in dat geval van Morin zou krijgen betwijfelde Antoine, maar in elk geval als 't verbeurd verklaard werd, was 't toch ook weg.

Nu wilde Antoine niet alleen het leven van zijn vriend redden, doch, als 't kon, ook zijn bezittingen. Daarom had hij het plan bedacht, dat de beide mannen straks hadden uitgevoerd n.l. dat huis en wijngaard het eigendom van Antoine werden. Antoine had daar- voor een stuk behoorlijk door een notaris laten op- maken. Nu moest er gesproken worden over de vlucht.

„Waar moeten we nu heen?” vroeg Jean.

„Zouden we niet naar Bazel kunnen gaan?” meende Madeleine. „Daar woont m'n zuster Catharina en daar zouden we veilig zijn.”

„Veilig zou je er beslist zijn,” stemde Antoine toe, „maar wat voor werk moeten je man en Pierre en de andere kinderen daar doen?”

Ja, dat wist de goede vrouw ook niet.

„Dan konden we nog beter naar Angoulême trekken, naar m'n broer Armand,” meende Jean. „Die heeft een grote wijngaard en daar zouden we volop werk hebben.”

Doch de slimme Antoine schudde het hoofd.

„Dan kunnen jullie even goed in St. Victor blijven, vrienden. De armen van Morin zijn lang genoeg, om je in Angoulême te kunnen grijpen, en het zou heus niet zolang duren, voordat Lex had uitgevist waar jullie gebleven zijt. Je moet Frankrijk uit, dat is duidelijk. Ik had zo gedacht, als je eens naar Italië ging?”

„Naar Italië?” vroegen man en vrouw tegelijk.

„Maar m'n beste Antoine, dat is haast aan 't andere eind van de wereld,” lachte Jean. „Hoe moeten we daar in vredesnaam komen?”

„Met één stap tegelijk natuurlijk, ten minste als je gaat wandelen, maar 't kan ook met een wagen en dan gaat het wat vlugger.

Maar ik zal je eens zeggen hoe ik op de gedachte gekomen ben, dat jullie naar Italië moet. Ik dacht aan Ferrara. Je weet toch wel, Jean, dat ze daar veel aan wijnbouw doen? Welnu, allicht kun je daar bij een of andere wijnboer werk vinden. Dat is al mooi. En misschien vind je daar ook nog wel bescherming bij onze Franse Prinses, Renata, die van harte de Hervorming is toegedaan. Er zijn al meer geloofsgenoten naar Ferrara getrokken, wie weet vinden jullie er ook niet een goede schuilplaats.”

„Maar de Hertog van Ferrara is toch Rooms?” meende Cavier.

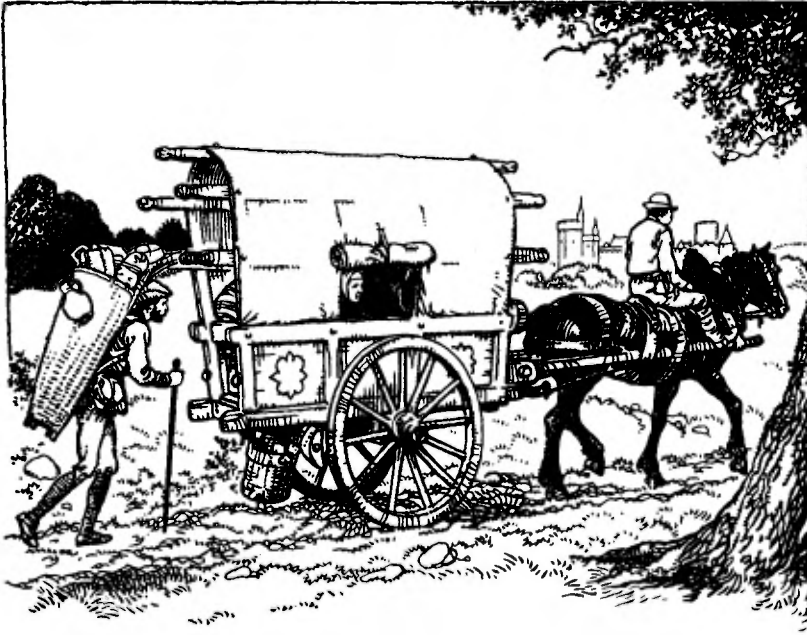
„Rooms, ja zeker is hij Rooms, maar ik geloof, dat hij zich van de godsdienst heel weinig aantrekt. Maar zeker, voor het uitwendige is hij Rooms, daar heb je gelijk in. Ik heb ook niet gezegd, dat je bij de Hertog bescherming zoudt vinden.”

„Nee, nee, dat is zo, maar 't is een hele onderneming, hoor,” zuchtte de wijnboer.

„Zie je er niet over heen?” lachte Antoine.

„We moeten het met Gods hulp proberen, Jean,” zei Madeleine. „Hij zendt ons nu Antoine, om ons te redden van onze vijanden, maar nu moeten wij ook doen wat we kunnen. Denk eens aan Calvijn. Die heeft wel een jaar lang door Frankrijk gezworven en eindelijk is hij naar Bazel gevlucht. Geloof maar, dat hij ook liever in Frankrijk gebleven zou zijn.”

„Ja, dat is ook zo, ik zag alleen maar op tegen de grote reis en al het vreemde. Och, 'n mens is nu eenmaal aan zijn geboortegrond en zijn woonplaats ge-

Toen alles gereed was werd de tocht aanvaard.

hecht, en dat is goed ook, maar als Gods weg anders is, welnu dan moeten we dat ook goed vinden.”

Met het oog op Madeleine en de jongere kinderen werd besloten de reis met een huifkar te maken. Dat was niet zo vermoeiend en een kar bood toch altijd enige beschutting, wanneer men nergens terecht kon. Je had dan altijd een dak boven je hoofd, al was het wat dun.

Alles werd verder nauwkeurig geregeld. Antoine trok er de volgende dag met Pierre op uit om een paard en een kar te kopen en toen ze daarin goed geslaagd waren, werd het noodzakelijkste in de kar geladen; de rest bleef in het huis.

„De meubels en alles, wat je niet mee kunt nemen, is bij de koop in begrepen, hoor Jean,” zei Antoine.

„Da's mij best," lachte de wijnboer, „maar één ding neem ik toch mee en dat is dat prachtige boek van meneer Calvijn, de Institutie. Ik heb er telkens nog schik van, als ik er aan denk, dat ik een gedeelte van dat werk zolang voor hem heb mogen bewaren."

Toen alles gereed was, werd de tocht aanvaard.

Antoine vergezelde de stoet te voet. Hij was weer de oude marskramer van vroeger en op z'n rug hing weer de grote mars met koopwaar, waarmee hij de mensen onderweg gelukkig wilde maken.

Moeder Madeleine hilde, toen ze het geliefde huis verlieten, en ook Jean had moeite zich goed te houden. Zouden ze hun huis ooit weer terug zien? Ze wisten het niet. Maar dit wisten ze wel, dat ze met hun vlucht in Gods weg waren en dat, hoe donker het nu ook was, er toch zeker, op Gods tijd weer betere dagen zouden aanbreken. Met die hoop in het hart verlieten ze hun geliefd St. Victor.

HOOFDSTUK X

Wie had dat kunnen denken?

Net buiten de poort van Ferrara stond een klein, maar zindelijk huisje. 't Waren eenvoudige mensen, die er woonden, en breed hadden ze 't niet, dat was aan alles te zien.

Toch klopte er op zekere dag een koopman met een grote mars op de rug aan de deur en vroeg of de vrouw ook iets nodig had.

„Nee, koopman,” werd er uit het huisje geroepen, „we hebben niets nodig.”

„Zo, zo,” bromde de marskramer, „heb jullie ook geen goede tijdingen nodig uit een ver land?”

„Wat bedoel je, koopman?”

„Als ik er in mag komen, zal ik je wonderlijk nieuws vertellen,” hield de koopman vol. „Nieuws uit Bazel, uit St. Victor, uit Ferrara.”

Wip, daar vloog de deur open en Madeleine Cavier riep: „Ben jij dat, Antoine?”

„Ja, dat denk ik wel,” antwoordde de marskramer. „Mag ik binnenkomen?”

„Graag, natuurlijk, maar 't spijt me, dat Jean en de jongens niet thuis zijn.”

„'t Geeft niets, die komen nog wel thuis en zo gauw ben je me niet kwijt, denk dat maar niet.”

„Ik vind het best, al wil je een week blijven, Antoine.”

„'n Week? Dat laten m'n zaken niet toe, maar hoe is het, heeft Jean nog al werk?”

„Niet veel. Och, de wijnboeren hier hebben allen hun mensen, dat begrijp je wel, Antoine. Als 't nu straks drukker wordt, gaat het misschien wat beter, maar op 't ogenblik verdienen ze zo goed als niets.”

„Misschien kan ik er wat aan doen. Je moet weten, ik ben ook van 't vak. Ik heb onder St. Victor bij Parijs nog een mooie wijngaard liggen met een flink huis. Ik weet er dus wel wat van.”

„Ja, da's zeker. Hoe is 't er mee, Antoine?” vroeg Madeleine nieuwsgierig. „Heb je al wat van Lex gehoord of gezien?”

„Ik zei straks immers, dat ik nieuws had uit St. Victor! Luister maar, je zult nog meer horen dan je verwerken kunt. Lex heeft inderdaad bezit genomen van huis en wijngaard. Hij heeft een paar knechten in 't werk genomen, maar die zijn al even lui als hun baas en ze weten er weinig van. Zodoende is de wijngaard al tamelijk verwaarloosd.”

„Hè, dat is toch echt jammer,” zuchtte Madeleine. „'t Was zo'n mooie wijngaard.”

„'t Geeft niets,” stelde Antoine haar gerust, „'t geeft helemaal niets. Lex bewaart 'em voor jullie en als je er later terug bent, zal Jean wel een paar jaar hard moeten werken, want 't is er nu onkruid met een onkruidje toe, dat begrijp je. Hij schijnt zich eenvoudig het huis en de wijngaard maar te hebben toegeëigend, zeker als vergoeding, omdat hij jullie niet aan Morin heeft kunnen overleveren.”

„Heb je nog iets van meneer Calvijn gehoord?”

„Gehoord? 'k Ben zelf in Bazel geweest. Wacht, ik heb een brief meegebracht van je zuster.” En al prattende schommelde Antoine in z'n mars om daaruit de brief op te diepen.

„Ha, daar is 't ie,” zei hij eindelijk, terwijl hij de brief aan Madeleine overhandigde.

„Maar wat denk je? Toen ik in Bazel kwam, was de vogel gevlogen.”

„Hoe bedoel je dat?”

„Wel, mijnheer Calvijn was weg.”

„Was Calvijn niet meer in Bazel, Antoine?”

„Nee, dat zeg ik toch immers?”

„Maar waar was hij dan? Hij is toch niet naar dat gevaarlijke Parijs teruggekeerd?”

„Stel je maar gerust, zó dom is meneer Calvijn niet. Nee, hij is ergens anders heen gegaan, ofschoon ik zeggen moet, dat het daar niet minder gevaarlijk is dan in de Franse hoofdstad. Op 't ogenblik bevindt hij zich” en hier begon Antoine te fluisteren... „in Ferrara en nog wel in het hertogelijk paleis.”

Stom van verbazing keek de goede vrouw de marskramer aan.

Dan schudde zij haar hoofd, alsof zij zeggen wilde: „Nee baas, dat geloof ik niet, nu maak je mij wat wijs.”

Op dat ogenblik kwam haar man binnen.

Jean herkende Antoine dadelijk en begroette hem hartelijk. Maar vóór hij nog 'n woord spreken kon, was Madeleine er al bij:

„Stel je voor Jean, daar vertelt me die Antoine, dat meneer Calvijn hier in Ferrara vertoeft en nog wel in het paleis van de hertog!”

„Dat is toch niet waar, Antoine?” vroeg de wijnboer met de grootste verbazing.

„Op mijn woord van eer, maar 't is een groot geheim. Hij is ook niet naar hier gereisd onder z'n eigen naam, hij noemde zich Charles d'Espeville en zijn vriend Tillet, die hem vergezelde, heette Louis de Haulmont.”

„Wat komt hij hier nu toch in Ferrara zoeken?”

„Niemand anders dan de hertogin, Renata, die de Hervorming is toegedaan. Met haar heeft hij veel briefwisseling gehouden en nu wilde hij haar ook spreken.”

„Als hem dat zijn leven maar niet kost,” zuchtte Madeleine.

„Ja, ik vind het ook een waagstuk; de hertog is een vijand van de Hervorming, maar hij is gelukkig nooit of zelden thuis, zoals men vertelt,” zei Jean.

„En Calvijn komt niet te kijk,” lachte Antoine. „Hij

vertoeft steeds in het hertogelijk paleis en heeft daar zijn eigen kamer. Daar houdt hij ook godsdienst-oefeningen met de hertogin en enkele leden van haar hofhouding. Alles heel in het geheim natuurlijk."

„Hé," zei Jean, „ik wou wel, dat ik eens zo'n samenkomst kon bijwonen; ik denk nog dikwijls aan onze vergaderingen in Parijs, wat waren dat heerlijke uren, vooral als Calvijn sprak. Zeg, hoe weet jij dat alles toch, Antoine?"

„Och 'n koopman komt overal en hoort altijd wat. Ik kom ook aan het paleis met m'n mars. De hertogin is natuurlijk geen klant van me, maar de bedienden zijn het wel en één hunner is ook Gereformeerd. 't Is een vriend van me en hij heeft me in vertrouwen een en ander verteld."

„Maar mogen gewone mensen daar niet komen, Antoine? Ik bedoel nu mensen zoals wij, wij zijn toch ook Gereformeerd."

„Welnee, dat gaat niet. Je begrijpt, dat het geheim dan spoedig uitgelekt zou zijn, maar als je er nu eens graag één keertje bij wilde zijn, misschien is het wel mogelijk. Je kunt het proberen. Weet je wat, Jean? Schrijf een brief aan meneer d'Espeville en dan zal ik die gaan bezorgen."

Het denkbeeld lachte de wijnboer buitengewoon toe. Hier in Ferrara had hij nog geen enkele godsdienst-oefening kunnen bijwonen. Hij las met z'n gezin geregeld de Bijbel en heel zacht zongen ze ook wel eens een psalm, maar verder kwam het niet. En nu een samenkomst bijwonen, waar Calvijn sprak. 't Leek de man haast te mooi. Maar toch, hij zou het proberen.

En met bevende hand schreef hij aan meneer Calvijn een uitvoerige brief. Hij vertelde daarin alles haarfijn: van zijn vlucht naar Italië, om de vervolging te ontgaan, van Antoine, die trouwe jongen, die eens met Calvijn naar Bazel was gereisd en hem met z'n geld had voort-

geholpen, toen Lex alles had gestolen, en eindelijk kwam hij met z'n verzoek voor de dag. Hij eindigde met vele hartelijke groeten van zichzelf en z'n vrouw. Met een hoopvol hart zag hij Antoine vertrekken met de brief.

„Daar komt niets van terecht, vrouw,” zei hij al, als om zich op een teleurstelling voor te bereiden. Maar er kwam wel wat van terecht.

Antoine deed z'n boodschap goed en eerder dan Jean verwacht had, was de marskramer terug. Uit zijn hoed haalde hij een klein briefje, waarop in het Frans enkele woorden geschreven waren. De ondertekening luidde: Charles d'Espeville.

„'t Is zo klein geschreven,” zei Jean, „ik kan het bijna niet lezen.” Hij stond op en liep naar het raam. „Ah, nu gaat het beter, wacht eens, nu begrijp ik het: Beste vriend Cavier, ik verwacht u Donderdagavond om acht uur aan het paleis. Antoine weet wel welke deur ge hebben moet.”

„Nu vrouw, wat zeg je er van?”

„Wie had nu kunnen denken,” zei Madeleine, „dat we hier in het vreemde land meneer Calvijn nog zouden zien en spreken?”

Nog lang zaten de mensen bij elkaar en spraken over alles en nog wat. Antoine moest vertellen over Lex, de nieuwbakken wijnboer, en over Bazil, maar telkens kwamen de gesprekken toch weer terecht op Calvijn en op wat de wijnboer en z'n vrouw te wachten stond.

Op de aangegeven tijd klopten ze aan de deur, die Antoine hun gewezen had.

't Was al donker, en dat was maar goed ook; als 't licht was geweest, had het mogelijk argwaan kunnen wekken, dat twee zulke eenvoudige mensen aan het paleis kwamen.

'n Bediende deed open en vroeg of zij Jean Cavier en z'n vrouw waren. Toen ging hij hun voor door

gangen en zalen, om eindelijk aan te kloppen aan een kleine binnenkamer.

Op een toestemmend antwoord, waarin ze de stem van Calvijn meenden te herkennen, traden ze binnen, en ja, daar zat de jeugdige hervormer. Met de hand vooruit liep hij op hen toe en vroeg hoe het ging.

Maar de vrolijke wijnboer, die anders altijd zoveel praatjes had, kon nu geen woord zeggen. De aandoening overmeesterde hem en hij zei alleen maar, wat zijn vrouw had gezegd, toen Antoine het nieuws vertelde: Wie had dat kunnen denken? Calvijn vroeg overal naar en Jean, die langzamerhand op z'n gemak begon te komen, vertelde alles. Ook van de kommervolle omstandigheden, waarin ze verkeerden.

„Misschien kan ik je helpen,” zei Calvijn.

„Voor jou en Pierre is er misschien werk genoeg in de prachtige tuinen van de Hertogin, ik zal er haar over spreken.”

Eer ze het wisten, hadden ze een paar uur met Calvijn zitten praten. Tot een samenkomst kon hij hen niet uitnodigen, dat zou te gevaarlijk zijn. Maar in elk geval hadden ze nu elkaar toch nog eens gezien en dat was een hele verkwikking.

De wijnboer en z'n vrouw konden die nacht geen oog dicht doen. Zo vol waren ze over hun ontmoeting met Calvijn. Ze lagen op bed nog telkens de gesprekken te herhalen, die de hervormer met hen had gevoerd en ze dankten God voor de onverwachte zegen, die Hij hun had geschonken.

Tegen de morgen viel Jean eindelijk in slaap, maar toen duurde de pret kort, want al gauw beduidde z'n vrouw hem, dat het tijd was om op te staan.

„Kijk nou,” zei Jean spijtig, „nu was ik net onderzeil en nu moet ik er uit. Dat is een kort nachtje geweest, maar allo, dat heb ik graag voor meneer Calvijn over.”

HOOFDSTUK XI

Het gevaar ontsnapt

Calvijn had woord gehouden.

Hij was bij de Hertogin de voorspraak geweest van de Franse wijnboer en werkelijk waren Jean en Pierre kort daarop in de tuinen van het hertogelijk paleis te werk gesteld. Dat was een vreugde geweest in de kleine woning buiten de poort. Men had de Here gedankt voor de ongedachte uitkomst, waardoor men nu geen zorgen meer kende voor het dagelijks brood,

Zo verliepen er verscheidene maanden.

Van Calvijn zagen of hoorden de Caviers niets meer: 't kwam wel uit zoals Antoine gezegd had, dat de hervormer zich steeds schuil hield.

Antoine was natuurlijk al lang weer op pad. „Ik moet de wereld maar weer door zwerven,” had hij gezegd. „Als men overal komt, hoort en ziet men veel en je begrijpt, dat ik af en toe eens in St. Victor aanwip, want ik moet een oogje houden op m'n vriend Lex.”

't Was zeker al maanden geleden, dat hij uit Ferrara vertrokken was, toen hij op een avond onverwachts de deur kwam binnenstappen. De hele familie Cavier was juist bezig het avondbrood te gebruiken.

„Schuif bij en eet mee, man,” zei Jean hartelijk.

„Graag, want ik heb honger. Wil je wel geloven, dat een marskramer altijd honger heeft?”

Zo babbelde Antoine voort, 't was nog dezelfde vrolijke, gezellige kerel en al de huisgenoten zaten dan ook met genoeg naar hem te luisteren.

„Zit Lex nog in m'n huis?” vroeg Jean opeens.

„Hebt u óók een huis in St. Victor?” vroeg Antoine met een quasi ernstig gezicht. „Hé, dat wist ik niet.”

„Nu dan zal ik het anders vragen: woont Lex nog in uw huis, meneer Antoine? Is 't nu goed?”

„Nu is het tenminste overeenkomstig de waarheid; maar zeg, Jean, heb je de laatste maanden nog van Calvijn gehoord?”

„Niets, helemaal niets. Nu zou je toch zeggen, Pierre en ik werken alle dagen in de tuinen van het paleis, maar nog nooit hebben we 'n tipje van hem gemerkt.”

„Weet je dat de Hertog thuis gekomen is?” vroeg Antoine plotseling.

De wijnboer wist het niet.

Maanden achtereen was hij weg geweest, nu was hij thuis gekomen, geheel onverwacht.

Tenminste, dat had men aan Antoine verteld in de stad. Die had daar zo z'n vaste adressen, waar hij het nieuws te weten kon komen.

„Wat zou daar achter zitten?” vroeg Jean.

„Och, zoek er niet te veel achter; de Hertog leeft grotendeels voor zijn plezier; hij heeft misschien ineens verlangen gekregen naar huis.”

„Je blijft hier toch 'n paar dagen, Antoine?” vroeg Madeleine nu.

„Als je me hebben wilt, graag, ik ga er overdag wel met m'n mars op uit, dus dan heb je geen last van me. Als je 's avonds maar een slaappleaatsje voor me hebt.”

„Dat kun je begrijpen, je kunt hier terecht net zo vaak als je maar wilt.”

Onwillekeurig werd het die avond wat laat. De mensen hadden elkaar in maanden niet gezien en daardoor was er heel wat te babbelen. Maar eindelijk ging men toch ter ruste, want de volgende dag hadden allen weer druk werk.

„Is Pierre er niet, vader?” vroeg Madeleine de volgende avond, toen haar man thuiskwam.

Vader en zoon kwamen bijna altijd tegelijk thuis en dus was zij er verwonderd over, dat Pierre er nu niet bij was.

„Hij zal over een half uur wel hier zijn; dat prieel moest af; hij is bezig het te snoeien en ik heb hem gezegd, dat hij het nu maar af moest maken, dan is dat weer achter de rug.”

Madeleine was tevreden. Als 't avond was, had ze haar volkje maar graag om zich heen, doch nu ze wist, waar Pierre was, had ze geen zorg.

't Was al wel een uur later en helemaal donker, toen de jongen thuis kwam.

'n Paar dikke waskaarsen verspreidden in het woonvertrek reeds hun onzeker licht. Maar hoe flauw dat licht ook was, het was toch helder genoeg, om Madeleine er van te overtuigen, dat er met Pierre iets niet in orde was.

„Scheelt er iets aan, Pierre?” vroeg ze met angst in haar stem. „Je ziet zo akelig bleek.”

„Ja, er scheelt veel aan, maar ik zal het straks wel vertellen, moeder, als de kinderen naar bed zijn.”

Nu, het duurde niet zo heel lang meer of de jongeren gingen.

En toen kon Pierre zijn verhaal doen.

„Vader,” zei hij ernstig, „ik geloof, dat er gevaar dreigt voor meneer Calvijn.”

„Wat zeg je daar?” zei Cavier verschrikt.

„Ja, ik vrees, dat men snode plannen smeedt tegen het leven van Calvijn. Ik weet alles niet precies, maar ik zal u zeggen hoe het gegaan is. Ik was aan het prieel bezig en omdat het door het snoeien zo'n bende geworden was, dacht ik: kom, ik zal, voor het donker wordt, maar een vrachtje takken wegbrengen. 't Was zo'n beetje aan 't schemeren. Ik bracht de takjes weg en toen ik terug kwam, liep ik over het grasveld recht op het prieel toe. Daar hoorde ik stemmen. Hé, dacht

ik, er schijnen mensen in het prieel gekomen te zijn, straks was er niemand. Maar ik had daar natuurlijk niet mee te maken."

„Vertel wat vlugger, Pierre," zei Jean kort.

„Ik zou juist weer gaan snoeien, toen ik de woorden „grote ketter" opving. Nu werd ik toch nieuwsgierig. Voorzichtig loerde ik eens tussen de takken en nu zag ik, dat daar twee geestelijken zaten te praten. U begrijpt wel, dat ik de helft niet kon verstaan, want ze spraken heel zacht en natuurlijk ook nog Italiaans. Maar enkele woorden kon ik opvangen. Ze hadden het over de vriend van de Hertogin, over de inquisitie en over een gevangene. Ik kon alles niet begrijpen, maar dat er gevaar dreigt staat bij mij vast."

Een poosje bleef het stil in de kamer.

„Jean," zei Madeleine eindelijk, „wat moeten we toch beginnen? We moeten meneer Calvijn redden, daar gaat niets van af, maar hoe?"

„Ja, daarover zit ik me ook al suf te denken."

Er kwam gerucht aan de deur en enkele ogenblikken later stapte Antoine binnen.

„Jongen, Antoine, je komt of je geroepen bent," zei Jean. „We zitten nu toch zo in de moeite, probeer jij ons eens te helpen."

Antoine liet zich rustig alles vertellen. Toen ging hij een poos zitten nadenken.

Ineens zei hij: „Ik ben er. Ja, ja, zo moet het, lieve mensen. Jean, zoek gauw papier op en inkt."

Geen vijf minuten later zat Cavier te schrijven als een notaris, net wat Antoine hem voorzei. 't Was een briefje aan Calvijn van een paar regels. Alleen de mededeling, dat er gevaar dreigde en dat hij de volgende avond om zeven uur moest zorgen klaar te zijn voor de vlucht."

„Moet er nu niet bij hoe het in z'n werk gaat, Antoine?" vroeg Madeleine.

„Niet nodig. Als Calvijn maar zorgt, dat hij gereed is, zal ik wel voor de rest zorgen.”

Het briefje werd dicht gevouwen en Antoine ging met z'n mars op z'n rug proberen of hij de stad nog in mocht, want de poort was natuurlijk gesloten. Maar de poortwachter was een goedaardig man; Antoine had vaak praatjes met hem gemaakt en hem uit z'n mars wel eens een geschenk gegeven. „Poortwachters moet je te vriend houden,” zei hij altijd.

'n Uur later kwam hij terug.

„'t Komt, zo God het wil, in orde hoor,” zeide hij.

„Het briefje is al in handen van meneer Calvijn. Nu moeten we aan 't plannen maken. Morgen heb ik het buitengewoon druk. Ik moet in het naastbijzijnde dorpje een paar paarden gaan huren, die moeten morgen avond voor me gereed staan. Voor 't poort sluiten gaan Pierre en ik de stad in. Pierre moet spoedig teruggaan en bij de poortwachter een praatje maken en op mij wachten. Maar ik kom niet, 't zal hoop ik Calvijn zijn, met mijn hoed, mijn mantel, en mijn mars. Dan zal Pierre van de poortwachter gedaan krijgen, dat hij voor hem en zijn vriend de marskramer het winket opent en dan kunnen ze hier heen gaan. Ik zal ondertussen proberen door een andere poort de stad te verlaten.”

Er werd die nacht weer niet veel geslapen in het huis van de wijnboer van St. Victor, net als toen Jean en zijn vrouw in het paleis geweest waren. Ten minste door Jean, Madeleine, Pierre en Antoine. Hun hoofden en harten waren te vol met de gemaakte plannen en te veel in spanning of de plannen gelukken zouden.

't Ging de volgende dag precies zoals Antoine te voren had vastgesteld.

De paarden werden gehuurd en tegen 't donker gingen hij en Pierre de stad in. Pierre was al gauw weer terug.

„Is de marskramer al weer terug?” vroeg hij aan de poortwachter.

„Ik heb hem nog niet gezien, maar hij moet zich haasten, want de poort gaat dicht.”

„Och, je weet wel hoe dat gaat met zulke kooplui, die babbelen graag, en al is de poort dicht, daarom laat je hem er toch nog wel uit, is 't niet?”

„Omdat ik hem goed ken, maar anders mag dat niet,” zei de poortwachter. Hij kwam nu zijn huisje uit en sloot de poort, want het was helemaal donker geworden. In een hoornen lantaren ontstak hij een kaarsje en daarmee ging hij in z'n huisje zitten, terwijl Pierre in de open deur bleef babbelen.

De jongen stond natuurlijk op hete kolen.

Elke minuut leek hem een uur.

Eindelijk meende hij voetstappen te horen. Hij keek eens in de richting van waar het geluid kwam en vaag onderscheidde hij de bekende figuur van de marskramer.

„Daar komt hij eindelijk,” zei hij tot de poortwachter. „Wil je ons er nog uitlaten?” vroeg Pierre. „Ik zal er voor zorgen, dat hij je er een mooi mes voor cadeau geeft, dat beloof ik je.”

Ondertussen was de marskramer bij de poort. De wachter kwam met lantaarn en sleutel naar buiten en lichtte terloops de man bij. Diens gezicht ging geheel schuil onder de grote flambard, die hij droeg, maar die hoed zelf als ook de mantel en de mars verrieden voldoende, dat daar niemand anders dan de bekende marskramer stond.

't Was voor Pierre alleen oppassen, dat hij niet behoefde te praten.

Daarom babbelde hij wat hij kon.

„Jongen, jongen, wat ben je weer laat! Overal natuurlijk je tijd weer verpraat, dat gaat zo met die kooplui. Nu, je mag van geluk spreken, dat we zo'n

goeie poortwachter hebben, die het winket nog voor ons wil opendoen, maar anders! Ik heb al gezegd, je moet de man een mooi mes cadeau doen. Dat heeft hij wel aan je verdiend."

Zo babbelde Pierre maar onophoudelijk voort.

Ondertussen had de poortwachter het winket geopend en stapten de beide mannen naar buiten. Pierre bedankte vriendelijk, praatte nog eens over het mes en eindelijk haastten zij zich de weg op naar het huisje van Jean Cavier. Zo druk als Pierre straks gebabbeld had, zo stil werd hij nu opeens. Hij durfde onderweg niets vragen en pas toen ze voor de deur van het huis stonden, vroeg hij: „U is toch meneer Calvijn?"

„Ja zeker, Pierre, dat ben ik, de list is goed gelukt."

Onverwacht hadden daar Jean Cavier en zijn vrouw meneer Calvijn weer in huis.

Dat was een vreugde.

Calvijn was dankbaar voor de waarschuwing. Hij wist wel, dat hij spoedig zou moeten vertrekken. De terugkomst van de Hertog had hem dit al doen begrijpen, maar hij had niet gedacht, dat er verraad in 't spel was en dat men zou trachten hem gevangen te nemen.

„Als Antoine nu maar uit de stad weet te komen," zei Jean, „want anders valt nog het hele plan in duigen. U weet toch, dat u vannacht nog verder moet?"

„Nee, dat weet ik niet, maar ik had het wel gedacht; 't is ook verreweg het veiligste."

„'n Paar uur verder staan een paar paarden gereed, daar heeft Antoine voor gezorgd. Ja, dat is een kostelijke kerel."

„Dat was hij al tijdens mijn vlucht naar Bazel," zei Calvijn.

Zo pratende werd de tijd vergeten en nog vóór men ongerust begon te worden, stapte Antoine binnen. 't Was niet makkelijk geweest, om er uit te komen. Bij

twee poorten had hij vergeefs aangeklopt, maar bij de derde was 't eindelijk gelukt.

Men besloot nu eerst een paar uur te gaan slapen, waarna Antoine met Calvijn op pad zou gaan. De bedoeling was, dat de marskramer de hervormer tot Aosta zou wegbrengen. Daarna zou hij z'n reis alleen vervolgen. In Aosta had hij vrienden, daar wilde hij, als 't mogelijk was, enige tijd vertoeven.

Midden in de nacht stapten de twee mannen er op uit. 't Was een hele wandeling, maar ze kortten zich de weg door over allerlei dingen te babbelen, en vooral Antoine luisterde graag naar hetgeen de hervormer over Gods Woord vertelde. Ze vonden de paarden gereed staan. Eer de morgen was aangebroken, hadden de beide mannen veilig Aosta bereikt, waar Antoine Calvijn achterliet en zo snel mogelijk naar Ferrara terugkeerde.

Daar bleef hij ditmaal niet lang.

Nog geen half uur was hij bij Cavier in huis, of hij had de mars al op de rug en stapte weg.

„Je begrijpt,” zei hij, „dat het spoedig genoeg uit zal komen, dat Calvijn weg is, en dan staat de marskramer het eerst onder verdenking.”

Daar had hij groot gelijk in en 't was dus maar het verstandigst, dat hij zo haastig mogelijk weg zocht te komen.

De familie Cavier zag hem vooreerst niet meer.

HOOFDSTUK XII

De wijnboer op rust

Er verliepen meer dan twee jaar, waarin Cavier niets vernam van Antoine. Men begon al te vermoeden, dat hij op een van zijn zwerftochten verongelukt zou zijn of door de Inquisitie gegrepen.

Maar hoewel men vreesde, men bleef toch nog steeds hopen, dat men iets van hem zou vernemen.

Jean en zijn zoon werkten nog steeds in de tuinen van de Hertog. Zij waren bekwame mensen, die uitstekend hun werk deden en voor 't overige zich met niemand inlieten.

Eindelijk, 't was al bijna drie jaar geleden, dat Calvijn uit Ferrara was gevlucht, kwam plotseling Antoine weer boven water.

Hij was heel wat ouder geworden, dat zagen ze wel. Het zwervende leven, dat hij leidde, kostte toch heel wat kracht, daar was een mens vroeg oud van.

Zoals men dat gewoon was, werd er weer over alles gepraat.

Natuurlijk ook over Calvijn.

Die was, zo vertelde Antoine, maanden in het dal van Aosta gebleven, waar hij dagelijks het Evangelie had gepredikt. Hij was er heel wat mensen tot een zegen geweest.

Daarna was hij Frankrijk weer in getrokken.

„Hoe durfde hij toch?” zei Madeleine.

„Hij moest er zijn, om familiezaken te regelen, en zodoende kwam hij in Noyon, z'n geboorteplaats, waar z'n broer Anton en z'n zuster Marie nog woonden. Hij heeft lang en veel met hen gesproken en in Gods hand

is hij het middel geweest tot hun bekering. Daarna zijn ze met hem meegereisd naar Zwitserland. Waar hij nu is weet ik niet. Hij ging toen naar Genève en vandaar wilde hij weer naar Bazel."

„Dat zal wel," zei Madeleine, „daar heeft hij het zo goed naar z'n zin gehad."

„Maar verder heb ik niets meer van hem vernomen," zei Antoine.

„En hoe is het in Parijs?" vroeg Jean. „Is het er al veilig, want je begrijpt, ik verlang erg naar mijn wijngaard."

„Dat kwam ik je nu juist vertellen. Ik geloof, dat je best weer naar St. Victor terug kunt. Koning Frans heeft de vervolging heel wat gematigd en Morin is dood. Predikers lopen nog wel gevaar, maar eenvoudige mensen zoals jullie zijn er wel veilig."

„Maar dan gaan we toch zeker gauw terug, Jean?" vroeg Madeleine.

„Ja, ja, dat gaat maar zo niet, moeder, daar komt nog wel wat voor kijken. Ik zal proberen de Hertogin te spreken en haar vertellen, wat mijn plan is, en dan zullen we verder zien."

„Laten we afspreken," zei Antoine, „dat jullie over twee maanden in St. Victor bent, dan zal ik er voor zorgen, dat tegen die tijd Lex uit z'n gestolen huis is gezet."

Zo werd het afgesproken en zo geschiedde het ook.

Het gelukte Jean werkelijk, om tot de Hertogin toegelaten te worden. Het speet haar, dat de Franse wijnboer en zijn zoon niet meer in haar tuinen zouden werken, want zij had van de tuinbaas gehoord, hoe keurig zij altijd hun werk verrichtten.

Ze wenste Jean goede reis en gaf hem enkele goudstukken voor de reiskosten.

Die kwamen natuurlijk goed te pas.

Zo verliet het gezelschap het gastvrije Ferrara weer

Ze wenste Jean goede reis en gaf hem enkele goudstukken voor de reiskosten.

en keerde naar het vaderland terug. Toen ze in St. Victor aankwamen, was Antoine al present.

Van Lex was geen spoor te ontdekken.

„Wil je wel geloven, dat de luilak blij was, dat hij er weer uit kon? Hij was getrouwd en nu was hij ergens in de stad stalknecht geworden. Antoine had voor alle zekerheid een advocaat in de arm genomen en die had met het gewichtige document bij zich het zaakje opgeknapt.

Jean en Madeleine waren blij, dat ze weer in hun oude huis terug waren.

Maar och, wat zag de wijngaard er uit!

„Daar zullen we vooreerst werk genoeg aan hebben, vader,” zei Pierre.

Nu, werken deden de Caviers graag, dus dat kwam mettertijd wel weer in orde. Antoine zette z'n bedrijf als marskramer weer voort en zwierf overal door het land.

'n Jaar later kwam hij onverwacht weer binnenvallen.

Jean en z'n vrouw waren al weer helemaal op rust in het oude huis en de wijngaard begon er heel wat beter uit te zien.

„Wat denk je toch?” vroeg Antoine. „Calvijn is altijd nog in Genève.”

„Maar dat was z'n plan toch niet?”

„Welnee, hij zou er maar één nacht blijven. En die ene avond in de herberg krijgt hij bezoek van dominee Farel. De dominee had al lang uitgezien naar hulp en al menigmaal de Here gebeden: „Och Here, zend u toch één, die machtiger is dan ik.”

„Daar komt z'n knecht en vertelt de dominee, dat de schrijver van de „Institutie” in de stad is. Dadelijk dacht Farel, dat is de man, die de Here mij zendt.

„Hij ging onmiddellijk naar de herberg en daar vond hij de hervormer.

„'t Viel niet mee om Calvijn over te halen in Genève te blijven. Hij wilde beslist naar Bazel.

„Maar eindelijk had Farel hem toch zover, dat hij niet meer durfde weigeren, en nu werkt hij al bijna een jaar met grote zegen in Genève.”

„Zo, zo, ik ben blij dat ik weer wat van hem gehoord heb,” zei Jean. „'t Is een echte man Gods en ik hoop, dat God hem een lang leven zal geven, want hij kan tot veel zegen zijn voor de kerk des Heren.”

„Ik ben nog niet uitgepraat,” zei Antoine en nu begon hij weer in z'n mars te rommelen, net als vroeger.

Zondag ga ik de gehele dag zitten lezen.

Eindelijk haalde hij er een dik pak uit. „Kijk eens hier,” zei hij, „nu is er ook een Franse vertaling van de „Institutie” verschenen; nu kun jij je hart ophalen, Jean.”

„Lieve mensen, vrouw,” zei de wijnboer, toen hij er even in gebladerd had, „berg het maar gauw in de kast, anders vrees ik, dat ik vannacht niet in bed kom. Zondag ga ik de gehele dag zitten lezen.”

INHOUD

I. De kluizenaar van Livry	7
II. De ongelukkige Bartho	14
III. Wie was die bleke jongeling?	19
IV. Verboden samenkomst	25
V. Ternauwernood ontkomen	30
VI. De vlucht	39
VII. „Dat wordt een dik boek, meneer”	46
VIII. Lex praat z'n mond voorbij	54
IX. „Nu ben je wijnboer af”	60
X. Wie had dat kunnen denken?	65
XI. Het gevaar ontsnapt	71
XII. De wijnboer op rust	79